

Sandra Kairė

APIE SAVE IR KITUS: TARPKULTŪRINIS MOKYMASIS TARPTAUTINĖS SAVANORYSTĖS METU

LEIDINYS ORGANIZACIJOMS IR ASMENIMS, DIRBANTIEMS
SU TARPTAUTINIAIS SAVANORIAIS LIETUVOJE

Sandra Kairė

APIE SAVE IR KITUS: TARPKULTŪRINIS MOKYMASIS TARPTAUTINĖS SAVANORYSTĖS METU

LEIDINYS ORGANIZACIJOMS IR ASMENIMS, DIRBANTIEMS
SU TARPTAUTINIAIS SAVANORIAIS LIETUVOJE

Leidinį parengė Sandra Kairė.

Išleista VŠĮ „Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūros“ užsakyму 2020 m., finansuojama pagal Europos Sąjungos programą „Europos solidarumo korpusas“.

Vizualinis sprendimas: Vilijos Biekšaitės.

**EUROPOS
SOLIDARUMO
KORPUSAS**

JAUNIMO
TARPTAUTINIO
BENDRADARBIAVIMO
AGENTŪRA

Turinys

<u>Naudojamų sąvokų žodynelis</u>	5
<u>Pradžiai</u>	7
<u>Kodėl turėtume atidžiau pažvelgti į tarptautinio savanorio tarpkultūrinį mokymąsi?</u>	9
<u>Kas yra kultūra ir kultūrinis susidūrimas?</u>	14
<u>Tarpkultūrinio mokymosi siekiai tarptautinės savanorystės metu</u>	22
<u>Tarptautinio savanorio tarpkultūrinio mokymosi kompleksškumas: skirtingi mokymosi sluoksniai</u>	27
<u>Kaip užtikrinti kuo sklandesnį tarptautinio savanorio tarpkultūrinį mokymąsi?</u>	42
<u>Pabaigai</u>	49
<u>Metodai</u>	51
<u>Naudingi šaltiniai</u>	76
<u>Naudota literatūra</u>	77

Naudojamų sąvokų žodynėlis

Dalyvaujančioji šalis (angl. *participating country*) – valstybė, į kurią tarptautinės savanorystės laikotarpiui jaunuolis atvyksta gyventi ir atlikti savanoriškas veiklas.

Daugiakultūrė grupė (angl. *culturally diverse group*) – asmenų grupė, kurią sudaro kelių (daugiau nei dviejų) skirtingų kultūrų asmenys. Šiame leidinyje daugiakultūrė grupė suprantama kaip tarptautinės savanorystės (vykusios pagal Europos Sąjungos programas „Europos savanorių tarnyba“ arba „Europos solidarumo korpusas“) metu iš skirtingų šalių jaunuolių susiformavusi grupė, kurioje nėra vienos konkrečios ar iš anksto numatytos kultūrinės daugumos.

„Europos solidarumo korpusas“ – nuo 2018 metų Europos Sąjungos įgyvendinama programa, kuri siekia stiprinti solidarumą kaip vertybę, daugiausia per savanorišką veiklą. Programa skatina jaunuolius ir organizacijas dalyvauti prieinamoje ir kokybiškoje solidarumo veikloje ir siekia stiprinti sanglaudą, solidarumą, demokratiją bei pilietiškumą Europoje. Taip pat programa siekia spręsti visuomenei kylančius uždavinius ir stiprinti bendruomenes, ypač didinti socialinę įtrauktį. „Europos solidarumo korpusas“ taip pat prisideda prie Europos bendradarbiavimo skatinimo jaunimui aktualiose srityse (programos „Europos solidarumo korpusas“ vadovas, 2020, p. 6).

Koordinuojanti organizacija (angl. *supporting organization*) – organizacija, įgyvendinanti savanoriškos veiklos projektą pagal programą „Europos solidarumo korpusas“.

Kultūrinis susidūrimas (angl. *cultural encounter*) – netikėtas ar nelauktas susitikimas su nepažįstamu kitos kultūros asmeniu. Kultūrinis susidūrimas gali būti ir pozityvus, ir keliantis tam tikrų iššūkių. Netikėtumo, nelauktumo ir nepažįstamumo aspektai suponuoja tam tikrą nenuspėjamumą, t. y. mes ne visada žinome, koks bus šio susidūrimo rezultatas.

Mobilumas mokymosi tikslais (angl. *learning mobility*) – asmens vykimasis į kitą šalį studijuoti, mokytis ar įgyti žinių neformaliojo ugdymo ar savaiminio mokymosi būdu (European Commission, 2017). Mobilumas mokymosi tikslais gali būti organizuojamas švietimo, profesinio mokymo, jaunimo ir sporto srityse ir gali apimti skirtingas veiklos formas, kaip antai: stažuotė, profesinė praktika, jaunimo mainai, savanoriška veikla, dėstymas aukštojoje mokykloje, dalyvavimas profesinio tobulinimosi veikloje ir kt.

Priimanti organizacija (angl. *hosting organization*) – organizacija, priimanti į šalį atvykusius tarptautinius savanorius ir suteikianti jiems veiklą bei palaikymą pagal programą „Europos solidarumo korpusas“.

Siunčianti organizacija (angl. *sending organization*) – vietinė organizacija, padedanti jaunuoliams pasiruošti ir išvykti į savanoriškos veiklos projektus užsienyje pagal programą „Europos solidarumo korpusas“.

Pradžiai

Sveiki, džiaugiuosi, kad atsivertėte šį leidinį! Esu Sandra Kairė – Vilniaus universiteto Ugdymo mokslų instituto asistentė, ugdymo mokslų daktarė ir tyrėja. Taip pat jau aštuonerius metus priklausau Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūros mokymų vadovų tinklui bei dirbu mokymų vadove jaunimo neformaliojo ugdymo srityje. Mano pagrindinės domėjimosi, tyrimų ir praktinės veiklos sritys yra neformalusis ir patirtinis ugdymas bei tarpkultūrinis mokymasis. Jūsų rankose leidinys, parengtas remiantis mano atliktu moksliniu tyrimu, kuriame gilinuosi būtent į tarpkultūrinio mokymosi specifiką tarptautinės savanorystės metu. Taigi kviečiu ir jus kartu patyrinti tarpkultūrinį mokymąsi!

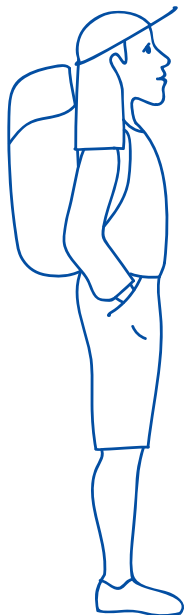
Šis leidinys yra skirtas visiems, kurie vienu ar kitu būdu susiduria su tarptautiniais savanoriais Lietuvoje ar užsienyje ir kurį laiką su jais būna kartu. Leidinys yra ypač naudingas tiems, kurie lydi jaunuolius nuo tarptautinės savanorystės pradžios iki pat pabaigos, pavyzdžiui, „Europos solidarumo korpuso“ programoje dalyvaujančioms organizacijoms bei tarptautinių savanorių mentoriams. Kaip parodė mano atliktas tyrimas, **tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai ieško paramos** – ypač tokios, kuri, anot vienos iš savanorių, juos bent šiek tiek *„pastiprintų, pažadintų ir nukreiptų taip, kad ir nemokant kalbos pradėčiau aktyviai veikti ir pažinti kitus asmenis“* (buvusi tarptautinė savanorė Asta iš Lietuvos). Dalyvaujančios organizacijos ir mentoriai tarptautiniams savanoriams yra vieni iš svarbiausių paramos šaltinių, padedančių jiems suprasti vykstančius mokymosi procesus ir skatinančių įsivardinti išmokimus – reflektuoti.

Pirmiausiai šiuo leidiniu siekiama atskleisti tarptautinių savanorių tarpkultūrinio mokymosi specifiką bei kompleksiskumą. Taip pat leidinys kviečia prisiminti ir reflektuoti jūsų pačių turėtas ar šiuo metu turimas tarptautinių savanorių tarpkultūrinio mokymosi patirtis. Jei tokių patirčių dar neturite, tuomet leidinys puikiai tiks įsivaizduoti būsimas tarpkultūrinės situacijas su tarptautiniais savanoriais bei pasiruošti būsimiems procesams. Galiausiai šis leidinys skirtas suteikti jums praktinių patarimų bei įrankių, kurie padėtų pasiskatinti savanorio tarpkultūrinį mokymąsi tarptautinės savanorystės metu.

Taigi kviečiu į tarptautinių savanorių tarpkultūrinio mokymosi kelionę! Skatinu skaitant galvoti apie jūsų turimas patirtis ir ieškoti atsakymų – tiek į mano užduodamus, tiek į jums kylančius klausimus. Kadangi šiame leidinyje pateiksiu tik keletą įrankių, kviečiu jais neapsiriboti, o ieškoti pačių įvairiausių būdų ir priemonių, kaip galėtumėte pastiprinti tarptautinius savanorius tarpkultūrinio mokymosi kelyje ir skatinti juos visapusiškai mokytis.

Malonaus skaitymo!

Kodėl turėtume atidžiau pažvelgti į tarptautinio savanorio tarpkultūrinį mokymąsi?

Pastaraisiais dešimtmečiais dalyvavimas mobilume mokymosi tikslais (angl. *learning mobility*) Europoje, pavyzdžiui, studijavimas užsienio universitete, stažuotės, tarptautinė savanorystė, tapo įprastu jauno žmogaus pasirinkimu, suteikiančiu galimybę mokytis bei augti tiek iš asmeninės, tiek iš profesinės pusių. Įvairūs naujai įvedami terminai, kaip „mobilumo kapitalas“ (Murphy-Lejeune 2002), „besimokantis keliautojas“ (Fantini, 2000) ar „Erasmus karta“ (Feyen & Krzaklewska, 2013), bando apibūdinti jau daugiau nei kelis dešimtmečius Europoje gyvuojantį mobilumo mokymosi tikslais reiškinių. Šio reiškinių mastą rodo ir skaičiai. Tarkime, vien 2018 metais 853 000 asmenų tapo Europos Sąjungos įgyvendinamos „Erasmus+“ programos dalyviais: studijavo, dalyvavo mokymuose ar savanoriavo. Per 20 metų nuo tarptautinės savanorystės pradžios daugiau kaip 100 000 jaunuolių atliko savanorišką veiklą kitoje Europos Sąjungos arba ne Europos Sąjungos šalyje¹ nei jų gyvenamoji šalis.

Nepaisant to, kokioje mobilumo mokymosi tikslais veikloje jaunas asmuo dalyvauja – tarptautiniuose mokymuose, jaunimo

¹ Mokslinis tyrimas, kuriuo remiantis yra parengtas šis leidinys, buvo atliktas 2013–2018 metais. Tuo laikotarpiu tarptautinė savanorystė buvo remiama ES programos „Erasmus+“ ir vadinama „Europos savanorių tarnyba“. Nuo 2018 metų tarptautinė savanorystė yra remiama pagal naują ES programą jaunimui – „Europos solidarumo korpusas“, kurios nuostatos, kalbant konkrečiai apie tarptautinę savanorystę, išliko beveik tokios pačios. Taigi šiame leidinyje bus vartojami abu pavadinimai – „Europos savanorių tarnyba“ ir „Europos solidarumo korpusas“. Abi programos parodo skirtingą tarptautinės savanorystės rėmimo laikotarpį ES kontekste, tačiau veiklos atžvilgiu jos beveik nesiskiria. Daugiau statistikos apie jaunimo dalyvavimą „Erasmus+“ programoje galite rasti [čia](#).

mainuose ar tarptautinėje savanorystėje – jis neabejotinai įžengia į tarpkultūrinio mokymosi lauką. Pasirinkęs mobilumą, jaunas asmuo pirmiausiai fiziškai palieka namų aplinką ir dažnu atveju pirmąkart ilgesnį laiko tarpą atsiduria visiškai naujoje ar mažai pažįstamoje kultūrinėje aplinkoje. Čia jis atlieka konkrečias veiklas, tarkime, studijuoja, savanoriauja, stažuoja, ir, akivaizdu, negali išvengti susidūrimų tiek su kitos šalies kultūra, tiek su tos šalies gyventojais. Savanoriauti į Lietuvą atvykstantys jaunuoliai dažnu atveju įvardija, kad: „*Iki savanorystės aš visiškai nieko nežinojau apie šią šalį. Man ši šalis buvo visiškai naujas atradimas*“, „*Iki šiol nieko nežinojau apie Baltijos šalis, todėl pagalvoju, kodėl gi tai gali būti ne Lietuva? Ir iškart „Google“ pradėjau ieškoti, kokie tie lietuviai?*“.

Taigi nuo pat pirmos akimirkos, kai tik jaunuoliai nutaria dalyvauti tarptautinėje savanorystėje, jie pradeda tarpkultūrinio mokymosi procesą. Be to, atlikti „Erasmus+“ jaunimo veiklų tyrimai parodė, kad iš visų 8 bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų² (angl. *Key Competences for Lifelong Learning*), jaunuoliai daugiausiai pagerina savo socialinę ir pilietiškumo kompetenciją. Tiksliau, net 95 procentai visų apklaustų „Erasmus+“ programoje dalyvavusių savanorių teigė išmokę bendrauti ir būti kartu su kitų kultūrų žmonėmis³.

² 8 bendrosios mokymosi visą gyvenimą kompetencijos yra ES mastu apibrėžtos kompetencijos, kurios yra itin reikalingos dabartinėje žinių visuomenėje. Todėl ES aktyviai skatina asmenis jas įvairiais būdais ugdyti. Vienas jų – tarptautinė savanorystė. Tarptautinės savanorystės pabaigoje jaunuoliai įsivertina, kaip jiems sekėsi įgyti ir/ar pagerinti minėtas kompetencijas pildydami „Youthpass“ pažymėjimą. Daugiau informacijos apie „Youthpass“ pažymėjimą ir 8 bendrąsias mokymosi visą gyvenimą kompetencijas galite rasti 2018 metais Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūros išleistame leidinyje „Mokymosi kecionė su Youthpass“. Leidinys prieinamas [čia](#).

³ Tyrimas buvo atliktas 2015–2016 metais. Jį atliko Europos jaunimo srities programų tyrimų analizės ir stebėsenos tinklas (angl. Research-based Analysis and Monitoring of European Youth Programmes arba RAY Network), užsiimantis Europos jaunimo rėmimo programų poveikio tyrimais. Atlikto tyrimo duomenis galite rasti [čia](#).

Vis dėlto tarpkultūrinio mokymosi procesas tarptautinės savanorystės metu nėra vienalytis. Viena vertus, tarptautinės savanorystės metu jaunas asmuo susiduria su priimančia šalimi ir jos kultūra. Šiuo atveju tarpkultūrinis mokymasis vyksta per *dvikultūrius* susidūrimus t. y. savanoriaujantys jaunuoliai mokosi sąveikaudami su priimančioje šalyje esančiomis koordinuojančia ir priimančia organizacijomis ir jas sudarančiais darbuotojais bei klientais, mokosi būdami kartu su tos šalies gyventojais, įgyvendinami įvairias neformalias veiklas vietoje bendruomenėse, leisdami laisvalaikį ir kita.

Kita vertus, tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai yra skatinami nemažą laiko dalį būti ir veikti kartu. Pavyzdžiui, priimanti ar koordinuojanti organizacija tikslingai organizuoja susitikimus ar užsiėmimus tarptautiniams savanoriams. Tarptautiniai savanoriai Lietuvoje dažnu atveju kartu apgyvendinami, jie taip pat dalyvauja tarptautiniams savanoriams skirtuose mokymuose. Viena iš specifinių tarptautinių savanorių grupės savybių yra ta, kad joje nėra kiekybinio konkrečios kultūrinės grupės dominavimo. Atvirkščiai, akivaizdus šios jaunuolių grupės bruožas – geografinė ir kultūrinė įvairovė bei daugiakalbystė. Žinoma, dėl pačios tarptautinės savanorystės masto atsiranda tikimybė, kad naujoje šalyje jaunuoliai susitiks ir mokysis su bendrataučiais. Tačiau tokiais atvejais jaunuoliai vis tiek neišvengiamai susiduria ir su kitų kultūrų savanoriais. Taigi tarptautinės savanorystės metu jaunas asmuo yra nuolatinuose *dvikultūriuose* ir *daugiakultūriuose* susidūrimuose. Štai Monika, kuri prieš kelerius metus buvo tarptautinė savanorė, pasakojo, kad:

Monika
iš Lietuvos

Aš tikrai nebūčiau net pagalvojusi, kad per tokį trumpą laiką tarpą sutiksiu žmonių iš tiek daug skirtingų kultūrų. Tas angliškas pasakymas „salad bowl“ man buvo pats tikriausias salotų dubenėlis, kuriame tik pradėjusi savanoriauti aš atsidūriau tiesiogine to žodžio

prasme. Vengrai, ispanai, italai, vokiečiai, čekai, prancūzai, rumunai...
 Man rodos, abiejų rankų pirštų neužtektų išvardinti visus, su kuriais
 aš susidūriau. Tai buvo visiška įvairovė, į kurią aš patekau! (Monika⁴
 iš Lietuvos)

Ne vienerius metus vesdama mokymus tarptautiniams savanoriams, atvykusiems į Lietuvą, taip pat kitose srityse susidurdama su tarptautiniais savanoriais ir girdėdama skirtingų jaunuolių, kaip ką tik pristatytos Monikos, patirtis, pradėjau galvoti: o kaip iš tiesų atrodo tarpkultūrinis mokymasis tarptautinės savanorystės metu? Ką iš tiesų reiškia būti toje kultūrinėje įvairovėje, tame tarptautinių savanorių „salotų dubenėlyje“ ir nebematyti ar nebejausti ryškaus kiekybinio vienos ar kitos kultūros dominavimo, o tuo pačiu savanoriauti šalyje, kurioje aiškiai identifikuojama, kas yra gyventojas ir kas yra užsienietis? Galiausiai, ko tarptautiniai savanoriai, laviruodami tarp priimančios kultūros ir tarptautinės savanorių grupės, iš tiesų išmoksta?

Taigi šio akademinio smalsumo vedama 2013 metais Vilniaus universitete pradėjau edukologijos doktorantūros studijas. 2013–2018 metais atlikau mokslinį tyrimą, kuris orientavosi į tarptautinių savanorių tarpkultūrinio mokymosi specifiką. Atliktas tyrimas parodė man pačiai netikėtų ir nuostabą keliančių aspektų tiek apie tarptautinių savanorių tarpkultūrinio mokymosi procesą, tiek apie tai, ko jie iš tiesų išmoksta. Šiais rezultatais labai norėjau pasidalinti su tais, kurie turi kontaktą su tarptautiniais savanoriais Lietuvoje

⁴ Visos savanoriavusių jaunuolių patirtys šiame leidinyje yra pateikiamos naudojant pseudonimus. Taip pat buvo įvertinta rizika atpažinti konkretų tarptautinį savanorį žvelgiant į jo/jos kultūrinį kontekstą (pavyzdžiui, gali būti žymiai lengviau identifiukuoti programoje dalyvavusį bei konkrečioje šalyje savanoriavusį lietuvį nei toje pačioje programoje dalyvavusį vokiečių). Todėl pateikiant jaunuolių patirtis šiame leidinyje yra nurodoma tik jo/jos kilmės šalis. Konkreči šalis, kurioje jaunuolis savanoriavo, jo/jos amžius ir savanorystės sritis šiame leidinyje nebus nurodyti.

ir gali paskatinti jaunuolius ne tik suprasti vykstančius tarpkultūrinius procesus, bet ir sukurti galimybes jaunuoliams dar labiau stiprinti tarpkultūrinę kompetenciją.

Tyrimas buvo atliktas su 11 skirtingų šalių jaunuolių (18–30 metų), kurie: a) turėjo ilgalaikę (bent pusės metų) tarptautinės savanorystės patirtį ir tyrimo metu jau buvo baigę savanorystės veiklas; b) pirmąkart ilgesniam laikui išvyko iš namų aplinkos ir gyveno kitoje kultūroje arba pirmąkart buvo, mokėsi ar gyveno daugiakultūroje grupėje. Šiame leidinyje bus pristatoma dalis mano atliktame tyrime dalyvavusių jaunuolių tarpkultūrinio mokymosi patirčių. Tyrimo metu patirtys buvo renkamos atliekant individualius interviu su jaunuoliais bei analizuojant jų savanorystės metu kurtus tinklaraščius (angl. *blogs*). Šiame leidinyje jaunuolių konkrečios tarpkultūrinės patirtys yra pristatomos esamuoju laiku tarsi situacijos vyktų „čia ir dabar“.

Svarbu pažymėti tai, kad šiame tyrime nebuvo orientuojamasi tik į Lietuvoje savanoriavusius jaunuolius. Atvirkščiai, į tarpkultūrinį mokymąsi tarptautinės savanorystės metu norėta pažvelgti žymiai plačiau. Be to, šiame tyrime buvo atsitraukta nuo išankstinių nuostatų, apibendrinimų ar išvadų darymo siejant su tuo, kokiai kultūrai priklausė vienas ar kitas jaunuolis. Tokia mano, kaip tyrėjos, nuostata leido visapusiškai pažvelgti į tai, ką išgyvena kiekvienas tarptautinis savanoris. Todėl skaitant šį leidinį kviečiu ir jus atsirišti nuo to, kokios šalies jaunuolis dalijasi savo tarpkultūrinio mokymosi patirtimi. Skirtingi jaunuolių kultūriniai kontekstai šį leidinį praturtina tuo, kad padeda universaliai pažvelgti į tarpkultūrinio mokymosi kompleksiskumą ir suprasti, kad tam tikri procesai gali vykti nepaisant to, kurios kultūros asmuo tai patiria, ar kurioje šalyje jaunuolis savanoriauja.

Kas yra kultūra ir kultūrinis susidūrimas?

Siekdami suprasti tarpkultūrinį mokymąsi tarptautinės savanorystės metu, neišvengiamai turime atidžiau pažvelgti į kelias svarbias sąvokas – *kultūrą, kultūrinės žinias arba faktus ir kultūrinį susidūrimą*. Tai mums padės geriau suprasti, į ką svarbu orientuotis tarpkultūrinio mokymosi metu. Taip pat skaiydamai apie šias sąvokas galite galvoti, o kaip jas jūs aptartumėte su tarptautiniu savanoriu?

Kas yra kultūra? Bendrai kultūra galime laikyti visa tai, kas nėra gamta, t. y. kas žmogaus buvo ir yra sukurta ir kažką jiems reiškia (Kavolis, 1996). Taigi kultūra yra tai, ką žmonės kuria ir perduoda socialiai, o ne genetiškai (Williams, 1967). Britų kultūros studijų atstovo Raymondo Williamso (1967) teigimu, į kultūrą galime žvelgti iš trijų skirtingų perspektyvų: kaip į socialinį konceptą, kaip į objektyvų konceptą, įkūnijantį universalias ir absoliučias vertybes, ir kaip į meninę ir intelektualinę kategoriją (šiuo atveju ji tiesiogiai gali būti tapatinama su menu). Tarpkultūriniame ugdyme aiškiai atsiribojama nuo kultūros kaip meninės ar intelektualinės kategorijos supratimo. Tačiau iki šiol vyksta diskusijos, kaip turėtume traktuoti kultūrą: ar kaip universalias ir absoliučias vienos ar kitos grupės žmonių vertybes ir bruožus įkūnijantį, ar kaip nuolat besikeičiantį ir dinamišką konceptą?

Daugybę metų buvo manoma, kad kultūra apima visą žmogaus gyvenimą ir apsprendžia tai, kaip asmuo mąsto ir elgiasi. Tačiau filosofo Wolfgango Welšo teigimu (1999), tradicinė samprata, laikanti, kad kultūra apima visą individo gyvenimą ir bet koks jo elgesys gali būti paaiškintas remiantis tam tikrais kultūriniais bruožais, modernioje visuomenėje yra atgyvenusi ir netgi pavojinga. Dabartinės visuomenės yra pačios savyje daugiakultūrės, jos talpina daugybę skirtingų gyvenimo būdų ir stilių, jose galioja tiek vertikalūs

(pavyzdžiui, socialinė klasė), tiek horizontalūs skirtumai (pavyzdžiui, lytis) ir panašumai. Todėl tradicinis kultūros supratimas nebegali susitvarkyti su modernių visuomenių sudėtingumais.

Kultūros, įkūnijančios objektyvius asmens bruožus, supratimas atrodytų „pateisina“ tai, kad, tarkime, tarptautinio savanorio pažinimui mums pakanka paieškoti informacijos apie jo/jos kultūros istoriją, tradicijas, asmenų bruožus, bendravimą ar elgesį. Taip pat atrodytų, kad tarptautiniam savanoriui turėtų pakakti tam tikrų žinių ir faktų apie Lietuvą, mūsų tradicijas bei lietuvius tam, kad jis/ji galėtų pažinti mūsų šalį, kultūrą ir mus pačius. Tačiau tarpkultūrinio ugdymo teoretikė Martine Abdallah-Pretceille (2006) atkreipia dėmesį, kad nepaisant kultūrinių žinių gylio, jos vis tiek išlieka paviršinės bei ribotos, jos iš esmės remiasi tam tikru asmenų kategorizavimu ir stereotipizavimu, kadangi mes negalime apie kitą kultūrą (su)žinoti visko.

Taigi žvelgdami į kultūrą kaip asmens turimą tapatumą apibrėžiantį konceptą, mes iš tiesų ne priartėjame, o tolstame nuo kitos kultūros asmens. Mes siekiame pamatyti ne unikalų ir individualų asmenį, bet tokį, kurio tapatumas turėtų būti nulemtas jo/jos gyvenamosios teritorijos, toje teritorijoje gyvenančios grupės ir yra nekintantis. Toks kultūros supratimas sukuria palankią terpę skirtingus asmenis suvienodinti bei kurti tam tikrus stereotipus. O tai savo ruožtu užkerta kelią pamatyti egzistuojančią įvairovę, kuri gali apimti ne tik kultūrinius (tautybė, religija ir kita) bet ir socialinius ar netgi individualius asmenų skirtumus.

Be to, jei kitos kultūros asmuo pradeda elgtis kitaip, nei mums buvo sakyta, atsiduriame lūkesčių-realybės prieštaravime. Šis prieštaravimas keikia tarp mūsų ir kitos kultūros asmens įvairias įtampas ir pasimetimus, silpnina tiek tarpusavio santykį, tiek realų kitos kultūros asmens pažinimą. Įsivaizduokite situaciją, kai atvykęs(-usi) į Lietuvą savanoris(-ė) paklausia jūsų: „*O kokie tie lietuviai?*“. Ir jūs sakote: „*Žinok, lietuviai yra labai uždari, nelinkę daug kalbėti, susidraugauti su jais irgi labai sunku...*“. Ir netikėtai jaunuolis, savanori-

aujantis jūsų projekte, susipažįsta su lankytoais, kurie iškart pasikviečia jį/ją pas save į svečius. O kitą dieną sutikus jau paspaudžia ranką ar apsikabina. Kaip tokiu atveju savanoris reaguoja? Neretai mokymų metu iš tarptautinių savanorių išgirstu tokias reakcijas: „*Nieko nesupratau, kas čia įvyko...!*“, „*Iškart pasimečiau... nes man organizacijoj pasakojo visaip kitaip... Nežinojau, ką tokiu atveju turėčiau atsakyti – ar sutikti, ir ką daryti – apsikabinti?!*“

Taigi svarbu suvokti, kad mūsų turimas kultūrinis pagrindas yra reikšminga mūsų tapatumo dalis, tačiau neapsprendžia mūsų viso tapatumo. Žinoma, konkrečios visuomenės, kurioje gimstame, kultūrinis pagrindas tampa reikšmingu vienetu, kurio prasmes perimame tam, kad taptume konkrečios geografinės dalies ir joje gyvenančios grupės dalimi. Savo kultūros elementus dažnu atveju suvokiame kaip savaime akivaizdžius ir suprantamus, t. y. tai mums duota, ir dažniausiai juos perimame dar vaikystėje ne klausdami, *kaip, kodėl, koku būdu* mes kalbame, elgiamės, galvojame taip, o ne kitaip. Tačiau patekę į naują kultūrą, mes tuo pat metu susiduriame ir su nauju pasauliu, kuriame mūsų kalba, elgesys ar mąstymo schemos gali nebeveikti arba net prieštarauti tam, ką matome prieš save. Ir tokioje situacijoje mes pradėdame klausti: *kas čia vyksta? Kas čia dabar, nieko nesuprantu, ką man daryti? Kas aš esu?* Tokiu būdu mūsų kultūrinis tapatumas neišvengiamai pradeda keistis.

Šiuo metu teigiama, kad intensyvėjanti žmonių migracija ir mobilumas išplėtė tai, kaip mes suprantame, kas yra kultūra ar kultūrinė įvairovė. Pateikiant kultūros apibrėžimus vis dažniau naudojamos *fragmentiškumo, nepastovumo, hibridiškumo, takumo* sąvokos, o į kultūrą vis labiau žvelgiama kaip į socialiai kuriamą konceptą, kuris yra nuolatiniam kūrimosi procese. Kitaip tariant, asmens ir kultūros (ar kultūrų) santykis yra dinamiškas ir balansuojantis tarp to, kas asmenyje gali būti kultūriškai stabilu ir vientisa, bei to, kas kultūriškai fragmentiška, individualu ir su įgyjama patirtimi nuolat kinta. Todėl kalbėdami apie mūsų ar tarptautinio savanorio kultūrą, turėtume su-

vokti, kad kultūra nėra tai, į ką asmuo įžengia, apsirengia ir kas negali keistis. Atvirkščiai, asmenį turėtume suprasti kaip konkrečioje kultūrinėje terpėje besiformavusį individą, t. y. augusį tam tikroje geografinėje vietoje, priklausantį tam tikrus kultūrinius bruožus turinčiai žmonių grupei, kalbantį tai kultūrai būdinga kalba, tačiau ne kultūriškai „įrėmintą“ vienoje ar kitoje konkrečioje kultūroje.

Kas yra kultūrinės žinios? Bendrai galime sakyti, kad tarpkultūrinis mokymas(is) gali vykti keliais būdais: a) asmeniui įgyjant teorinių žinių apie kitas kultūras ir/arba b) jam/jai tiesiogiai susiduriant su kitų kultūrų asmenimis ir mokantis iš šios patirties. Viena vertus, teorinės žinios apie skirtingas kultūras, kurios gali būti perduodamos šeimoje, švietimo įstaigose, organizacijose, vertinamos kaip svarbus tarpkultūrinio mokymosi aspektas. Kita vertus, nemaža dalis tarpkultūrinį ugdymą nagrinėjančių autorių⁵ pabrėžia, kad mums nepakanka suteikti teorinių žinių ir faktų apie kultūras tikintis, kad jos leis geriau suprasti tiek savo kultūrą, tiek kitos kultūros asmenį ir sėkmingai bendrauti. Atvirkščiai, pripažįstama, kad jei koncentruojamės tik į tam tikrų žinių apie kultūras pateikimą, kyla grėsmė kitos kultūros asmens unikaliam pažinimui ir pripažinimui.

Manoma, kad tik kultūrinės žinios apie kitas kultūras, kurias sužinome, ne praplečia mūsų supratimą apie kitas kultūras ir skatina tarpkultūrinį mokymąsi, bet, atvirkščiai, „įspraudžia“ mus į tam tikrus rėmus, kaip turėtume žvelgti į kitos kultūros asmenį ir ką turėtumėte jame/joje pamatyti. Todėl nepaisant to, kokio rezultato tarpkultūrinio mokymosi metu siekiama – ar tai būtų stereotipų ir išankstinių nuostatų apie kitas kultūras mažinimas, ar tarpkultūrinio jautrumo stiprinimas, ar kitos kultūros asmens pripažinimas ir

⁵ Apie tai detaliai kalba Adallah-Pretceille, 2006; Dervin, Leyne, & Trémion, 2015; Messelink & ten Thije, 2012; Otten, 2003; Portera, 2011. Konkretūs jų darbai įtraukti į literatūros sąrašą.

kultūrinės įvairovės suvokimas – mums nepakanka įgyti teorinių žinių arba faktų apie skirtingas kultūras. Tam, kad mažintume stereotipus ir išankstines nuostatas apie kitas kultūras ir stiprintume atvirumą kitos kultūros atžvilgiu, turime vienu ar kitu būdu susidurti su kitos kultūros asmeniu⁶. Taigi šiuo aspektu viena pagrindinių sąvokų, kurias turime žinoti yra kultūrinis susidūrimas.

Kas yra kultūrinis susidūrimas? Kaip jis pasireiškia tarptautinės savanorystės metu? Kultūrinis susidūrimas (angl. *cultural encounter*) yra apibrėžiamas kaip **netikėtas ir nelauktas tiesioginis susitikimas su nepažįstamu kitos kultūros asmeniu**. Kultūrinis susidūrimas dažnu atveju reiškia tai, kad iki tol mes neturėjome tiesioginės patirties su konkrečia kultūra ir tam tikrą fizinį artumą su kitos kultūros asmeniu ar asmenimis išgyvename pirmą kartą. Jei pažiūrėsime į pačios sąvokos *susidūrimas* aiškinimą, matysime, kad šaknis *durti* apima daug reikšmių, kaip *vėrimą ir bedimą smailiu daiktu, diegimą, skaudėjimą, pjovimą, skerdimą* (Lietuvių kalbos žodynas, 2000). Taigi susidūrimas išreiškia ne tik fizinio artumo tarp skirtingų asmenų steigimą, bet tuo pačiu tarp skirtingų kultūrų asmenų gali kelti emocines įtampas ar konfrontacijas. **Tačiau klaidinga manyti, kad kultūrinis susidūrimas kuria tik iššūkių kupinas patirtis. Atvirkščiai, kultūrinis susidūrimas lygiai taip pat asmeniui gali sukelti daug teigiamų emocijų, pavyzdžiui, džiugesį, nuostabą ar pozityvų jaudulį, ir kuria pozityvias patirtis.**

Kita susidūrimo sąvokos reikšmė – **netikėtas susitikimas** – yra tiesiogiai susijusi su nelauktumo aspektu. O tai reiškia, kad mes nenumatėme, nenorėjome ar nesitikėjome tam tikro susitikimo. Be to, netikėtas susitikimas nuo įprasto susitikimo skiriasi tuo, kad pirmuoju atveju mes tampame mažiau „saugūs“, nes negalėjome iš anksto šiam susitikimui pasiruošti arba negalėjome susikurti tokių sąlygų, kurios užtikrintų mūsų saugumą.

⁶ Apie tai išsamiai rašo Holmes & O'Neill, 2012; Holmes, Bavierri, & Ganassin, 2015; Otten, 2003, 2012. Konkretūs jų darbai įtraukti į literatūros sąrašą.

Taigi tarptautiniam savanoriui kultūrinis susidūrimas visada apima tam tikrą *nelauktumo, netikėtumo, nepažįstamumo* lygmenį, kuriam jis/ji nebus iš anksto pasiruošęs. Netikėtumo, nelauktumo, nepažįstamumo aspektai rodo, kad kultūriniai susidūrimai tampa kiekvieną asmenį sukrečiančiomis patirtimis, kurios paskatina asmenį mokytis ir keistis. Žinoma, galime sakyti, kad tarptautinės savanorystės atveju jaunuoliai yra aprūpinami įvairiais „saugikliais“, padedančiais jiems iš anksto užsitikrinti kuo saugesnę aplinką ir pasiruošti susidūrimams su kitomis kultūromis. Pavyzdžiui, jaunuolis gali pasirinkti, kokioje šalyje nori savanoriauti, gali pasirinkti konkrečią organizaciją ir veiklos sritį, kurioje atliks savanorišką veiklą. Naujoje šalyje jam/jai suteikiama gyvenamoji vieta, kurioje galima susikurti savo asmeninę erdvę, o mokymosi procesas (tarkime, mokymai atvykus savanoriauti ir vidurio įvertinimo mokymai) organizuojamas su kitais tarptautiniais savanoriais. Tačiau, nepaisant šių visų saugiklių, tik palikęs savo namų erdvę, tarptautinis savanoris atsiduria išorinėje erdvėje, kurioje pradeda baimintis, su kokia kultūra ir su kokiais žmonėmis susitiks. Štai ką pasakojo Tea, prisiminusi pirmąsias minutes tik atskridus į priimančią šalį, kurioje ji savanoriaus:

Tea
iš Rumunijos

Atvykusi į oro uostą aš staiga suvokiau, kad nėra kelio atgal. Aš iš tiesų esu toli, labai toli nuo savo namų... Vienintelis klausimas mano galvoje: „Ką aš padariau? Kur aš važiuoju?“. Ir vienintelis dalykas, ką aš žinau – tai mano koordinatorės veidas. Tai vienintelis dalykas, kurį žinau, ir nieko daugiau...

Taigi nuo pat tarptautinės savanorystės pradžios jauni asmenys yra „panardinami“ į kultūrinius susidūrimus su asmenimis iš skirtingų kultūrų, pavyzdžiui, su koordinuojančios ir priimančios organizacijų darbuotojais ir

klientais, priimančios šalies gyventojais, kitais tarptautiniais savanoriais ar su kitais pagal „Erasmus+“ arba „Europos solidarumo korpuso“ programas į Lietuvą atvykusiais asmenimis.

Iš tarpkultūrinio mokymosi perspektyvos svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad susidūrimai ne tik sukuria tokią terpę, kurioje mes esame **su** kitos kultūros asmenimis, tarkime, kartu atliekame darbinės užduotis, planuojame kasdienes veiklas, leidžiame laisvalaikį. Kitaip tariant, buvimas su kitos kultūros asmeniu padeda išgyventi patį kultūrinį susidūrimą bei kuria bendrą patirtį. Tuo pačiu šalia esantis kitos kultūros asmuo gali tapti realiu mūsų mokymosi resursu, **per** kurį mes galime mokytis ne tik apie kitas kultūras, bet ir apie savąją kultūrą bei tokiu būdu visapusiškai keistis.

Tarpkultūrinio ugdymo srityje mes taip pat galime išgirsti *kultūrinio šoko ar kultūrinio streso* sąvokas. Kultūrinis šokas yra suprantamas kaip nerimo, frustracijos, atskirties ar streso išgyvenimas, kurį asmuo patiria patekęs į jam/jai svetimą kultūrą ir siekdama(-s) į ją integruotis (Shaules, 2007). Laikoma, kad kultūrinis šokas yra tam tikrus iššūkius asmeniui keliantis išgyvenimas. Kita vertus, kultūrinis šokas yra pakankamai normali asmens reakcija jam/jai atsidūrus naujoje kultūrinėje aplinkoje. Tam tikra prasme, kultūrinis susidūrimas gali būti laikomas sinonimišku kultūriniam šokui. Kaip teigia gyventojų geografijos specialistė Helen F. Wilson (2017), kultūrinis susidūrimas suponuoja tam tikrus sutrikdymus, kuriuos patiria asmuo kitoje kultūroje: pasimetimą, nuostabą, šoką ir kita. Taigi kultūrinio susidūrimo su kitos kultūros asmeniu išgyvenimas tam tikromis situacijomis gali virsti kultūrinio šoku. **Vis dėlto kultūrinis susidūrimas nėra kultūrinis šokas.** Kaip ir minėjau anksčiau, kultūrinis susidūrimas lygiavertiškai yra ir pozityvus išgyvenimas, keliantis asmenims daug teigiamų emocijų, pozityviai nustebinantis ir skatinantis giluminius pokyčius. Kultūrinis susidūrimas lygiavertiškai gali skatinti greitą bei sėkmingą tarptautinio savanorio integraciją į priimančios šalies kultūrą.

Galvojant apie tarptautinių savanorių kultūrinius susidūrimus yra ypatingai svarbu atsiriboti nuo išankstinių nuostatų apie tai, kokie bus jų susidūrimai su lietuvių kultūra ar kitų kultūrų savanoriais. Kaip parodė atliktas tyrimas, savanorių tarpkultūrinės patirtys yra savitos ir unikalios, todėl šiuo atveju **svarbu būti kuo atviresniems visoms kultūrinių susidūrimų patirtims**. Be to, galima pastebėti ir tai, kad kultūrinio šoko terminas tarpkultūrinio ugdymo praktikoje vartojamas vis rečiau. Tarkime, naujausiame „T-Kit 4. Intercultural Learning“ (2018) metodiniame leidinyje kultūrinio šoko sąvoka išvis neminima. Viena vertus, tam gali turėti įtakos tai, kad tarpkultūrinio ugdymo srityje vis daugiau vartojama kultūrinio susidūrimo sąvoka. Kita vertus, tarpkultūrinio mokymosi pokyčiui taip pat turi daug įtakos ir tai, kad asmenys tampa vis labiau mobilūs, t. y. mes vis dažniau keliaujame ir judame iš vienos šalies į kitą bei įgydami patirties gebame vis lengviau prisitaikyti prie naujos kultūrinės aplinkos (King et al., 2016).

Tarpkultūrinio mokymosi siekiai tarptautinės savanorystės metu

Tarpkultūrinis ugdymas gali būti apibrėžiamas kaip procesas, siekiantis tokio socialinio pokyčio, kuris padėtų asmenims iš skirtingų kultūrų kurti pozityvų žmogaus teisių principais bei vertybėmis besiremiantį tarpusavio santykį bei matyti kultūrinius skirtumus kaip pozityvų dalyką (T-Kit 4. Intercultural Learning, 2018). Tuo pačiu tarpkultūriniu ugdymu yra siekiama mažinti diskriminacijos, rasizmo, socialinio neteisingumo ir socialinės atskirties, ksenofobijos bei homofobijos apraiškas. Dar daugiau, tarpkultūrinis ugdymas orientuojasi ne tik į kultūrinius skirtumus, t. y. ne tik tai, kaip ir kuo mes skiriamės, bet ir kuo mes esame tarpusavyje panašūs. Pats priešdėlis **tarpkultūrinis** nurodo į **bendrumo ir abipusiškumo** tarp skirtingų kultūrų asmenų paieškas. Taigi šiuo aspektu svarbu skatinti tarptautinius savanorius reflektuoti ne tik apie esamus kultūrinius skirtumus, bet ir apie kultūrinius panašumus.

Tarptautinė savanorystė, kurios vienas esminių bruožų yra fizinis jauno asmens persikėlimas į kitą šalį nustatytam laikotarpiui, sukuria gana organišką galimybę asmeniui susidurti su priimančios šalies kultūra, joje gyvenančiais asmenimis ir tokiu būdu stiprinti savo tarpkultūrinę kompetenciją. Be to, tarptautinė savanorystė dažnu atveju sudaro sąlygas kurti daugiakultūrę terpę, kurioje skirtingų kultūrų savanoriai susitinka, bendrauja, gyvena ir mokosi vieni iš kitų. Taigi galime sakyti, kad tarptautinė savanorystė skatina jaunuolius mokytis ne tik apie konkrečias kultūras, bet ir padeda suprasti tai, kas yra kultūrinė, kalbinė ar net socialinė įvairovė.

Žvelgiant iš politinės perspektyvos galime sakyti, kad Europos Tarybos sprendimai tarptautinės savanoriškos veiklos srityje nuo pat pirmųjų žingsnių turėjo aiškiai išreikštą tarpkultūriškumo matmenį bei siekė plėsti jaunų žmonių supratimą apie skirtingas kultūras. „Erasmus+“ programos

vadove (European Commission, 2017) buvo aiškiai suformuluota, kad vienas iš mobilumo mokymosi tikslais (taip pat ir tarptautinės savanorystės) siekių yra „didinti dalyvių informuotumą ir supratimą apie kitas kultūras ir šalis, siūlant jiems galimybę kurti tarptautinių ryšių tinklus, aktyviai dalyvauti visuomenėje ir ugdyti Europos pilietiškumo ir tapatybės jausmą“ (p. 36). Dabartiniame „Europos solidarumo korpuso“ programos vadove⁷ (2020) yra nurodyta, kad vienas iš šios iniciatyvos tikslų yra „sudaryti lengvai prieinamas galimybes jaunuoliams dalyvauti solidarumo veikloje, darančioje teigiamą poveikį visuomenei ir kartu ugdančioje asmeniniam, edukaciniam, socialiniam, pilietiniam, kultūriniam ir profesiniam tobulėjimui naudingus įgūdžius ir kompetenciją bei sudarančioje palankesnes sąlygas būti aktyviais piliečiais, įsidarbinti, patekti į darbo rinką, be kita ko, remiant jaunų savanorių, stažuotojų ir darbuotojų judumą“ (p. 6). Taigi tarptautinė savanorystė yra aiškiai orientuota į jauno asmens (tarp)kultūrinės kompetencijos ugdymą, apimančią ne tik asmens žinių ir įgūdžių augimą, bet ir asmens vertybinių nuostatų pokytį.

Tarptautinės savanorystės metu tarpkultūrinis mokymasis dažnu atveju vyksta savaiminiu būdu t. y. savanoris(-ė) mokosi atlikdamas(-a) kasdienes savanoriškas veiklas priimančioje ir/ar koordinuojančioje organizacijoje, bendraudamas(-a) su kolegomis, tikslinėmis grupėmis, kitais tarptautiniais savanoriais, vietos gyventojais ir kita. Tarpkultūrinis mokymasis savaiminiu būdu yra neplanuotas ir nestruktūruotas. Iš esmės mes suprantame, kad išmokome tik tada, kai pamatome tam tikrą rezultatą ar pokytį (*tarsi AHA! momentas*).

Tačiau tarpkultūrinis mokymasis taip pat vyksta ir neformalioju būdu, kuriam būdingi apibrėžti mokymosi tikslai, aiški mokymosi struktūra ir tikslingas mokymosi palydėjimas, konkretūs edukacinio pobūdžio užsiėmimai ar seminarai. Tai gali vykti tiek koordinuojančiose ar priimančiose organi-

⁷ „Europos solidarumo korpuso“ programos vadovas lietuvių kalba prieinamas [čia](#).

zacijose, tiek tęstinių susitikimų su mentoriumi metu, tiek savanoriams dalyvaujant mokymuose tik atvykus savanoriauti (angl. *On-Arrival Training*) ir praėjus pusei savanorystės laikotarpio (angl. *Mid-Term Training*). Tarpkultūrinio mokymosi rezultatai iš esmės atsiskleidžia jaunuoliui pildant „Youthpass“ pažymėjimą. Viena iš šio pažymėjimo dalių – išmokimų įvardijimas remiantis 8 bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų⁸ modeliu. Pagal šį modelį konkretūs tarpkultūriniai išmokimai, kuriuos tarptautinės savanorystės metu įgijo jaunuolis, gali apimti šias skirtingas kompetencijas: **kultūrinis sąmoningumas ir raiška, pilietiškumas bei asmeninio, socialinio tobulėjimo ir mokymosi mokyti įgūdžiai**.

Kaip rodo įvairūs tyrimai⁹, tarptautinę savanorystę besirenkantys jaunuoliai dažnai yra tiesiog atviri įvairioms tarpkultūrinio mokymosi patirtims ir nekreipia daug dėmesio į tai, kokių tarpkultūrinių žinių ir įgūdžių tarptautinės savanorystės programos nori suteikti. Mano atliktas tyrimas parodė, kad tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai įgyja svarbių išmokimų, kuriuos jaunuoliai vėliau pritaiko naujose situacijose:

Jaunuoliai keičia santykį su kitos kultūros asmeniu, kai svetimas

kitos kultūros asmuo tampa savas. Kaip teigė tarptautinėje savanorystėje dalyvavusi Inese iš Latvijos: *„Man asmeniškai pats faktas, kad turėsiu būti su kitais savanoriais, kurių aš visiškai nepažįstu, atrodo kaip pats didžiausias iššūkis. Kaip aš bendrausiu su jais? Ar mes galėsime kartu dirbti? Bet tik pradėjus dirbti vienoje grupėje su kitais savanoriais, ši baimė ir drovumas nepastebimai greitai transformuojasi. Aš negaliu tiksliai pasakyti, kiek laiko tam reikėjo ir kada ta transformacija manyje galutinai*

⁸ Daugiau informacijos apie „Youthpass“ pažymėjimą ir 8 bendrąsias mokymosi visą gyvenimą kompetencijas galite rasti 2018 metais Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūros išleistame leidinyje „Mokymosi kelionė su Youthpass“, kuris prieinamas [čia](#).

⁹ Mokslinius tyrimus atliko Holmes & O’Neill, 2012; Messelink, Van Maele, & Spencer-Oatey, 2015; Nordqvist & Leffler, 2017 ir kiti. Konkretūs jų darbai įtraukti į literatūros sąrašą.

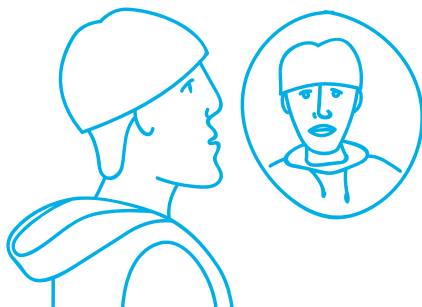
įvyko. Bet staiga supranti, kad šalia stovintis savanoris ne toks jau ir kitoks nei tu!”

Tarptautinės savanorystės metu jie pamato kitų kultūrų asmenis ne tik kaip kultūriškai apspręstus ir apribotus asmenis, o kaip autentiškus ir unikalius asmenis. Be to, jie nustoja kitų kultūrų asmenis kategorizuoti. Prisimindamas savo tarpkultūrinės patirties tarptautinės savanorystės metu Matias pasakojo: „*Mačiau ir buvau tiek daug situacijų su skirtingų kultūrų savanoriais ir bendravau su tiek daug žmonių, kad dabar galiu drąsiai pasakyti, kad vienas tos pačios kultūros žmogus nelygus kitam tos pačios kultūros žmogui, o dviejų skirtingų kultūrų žmonės gali elgtis lygiai taip pat. Nebematau prasmės dėti sutikto žmogaus į kažkokius kultūrinius rėmus ir sakyti „Jis elgiasi dėl to, kad yra iš...“ Juk iš tiesų daug dalykų mes sakome ar darome ne dėl kultūrinių, bet tiesiog dėl mumyse esančių individualių skirtumų.“*

Svarbu tai, kad tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai aktyviai mokosi ne tik apie kitas kultūras, bet ir apie save. Skirtingose situacijose jie aktyviai tyrinėja save ir kuria unikalų, bendražmogišką santykį su kitų kultūrų žmonėmis. „*Aš išmokau, kad nors mes esame iš skirtingų kultūrų, bet vis tiek esame žmonės, galintys kuo puikiausiai kartu dirbti, sutelkti dėmesį ties vienu tikslu. Ir čia nebelieka nei pykčių, nei tarpusavio kovų. Mes visada turime vienokį ar kitokį tikslą ir jo siekiame kartu, nesvarbu, kokia ta grupė bebūtų... Čia tas pats, kaip būti valtyje. Tu atsisėdi į ją kartu su kitais ir turi pasiekti tikslą. Ir nėra taip, kad vienas darys vieną dalyką, o kitas – kitą. Ne, mes esame vienoje valtyje, ir, sėdėdama joje, aš neturiu reikalauti, kad kiti darytų taip, kaip man atrodo geriausiai. Aš irgi turiu rasti būdus, kaip man irkluoti su kitais taip, kad plauktume visi kartu ir pasiektume vieną bendrą tikslą.“* (Laura iš Latvijos)

Tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai pastebi aiškius savo pačių pokyčius: jie transformuoja baimę bendrauti su kitais užsienio kalba (Matilda iš Prancūzijos), išmoksta „pastumti įvairius asmeninius barjerus, ypatingai nepažįstamo kito baimę ir išankstinius lūkesčius, apsiribojančius tik mano pačios kultūra“ (Maja iš Kroatijos), suvokia tolerancijos svarbą (Adam iš Vengrijos), keičia turimus stereotipus skirtingų kultūrų atžvilgiu, kurie stabdo galimybę prieiti prie kitos kultūros asmens ir jį/ją „tiesiog priimti“ (Asta iš Lietuvos).

Apibendrinant galima sakyti, kad tarptautinės savanorystės metu tarpkultūrinis mokymasis turi būti orientuotas ne tik į jaunuolių pokytį kitų kultūrų ir kultūrinės įvairovės atžvilgiu, bet ir turėtų sukurti terpę, kurioje asmenys gali nukreipti savo žvilgsnį nuo kitų supratimo ir vertinimo savęs pačių link, t. y. *mokymasis turėtų būti ne tik apie kitus, bet ir apie save*. **Kitos kultūros asmenys gali tapti „veidrodžiais“, padedančiais pažvelgti į save ir įgalinančiais save tyrinėti.** Tokios terpės susikūrimas yra ne mažiau svarbus tarpkultūrinio mokymosi dėmuo, padedantis pamatyti unikalųjį „Aš“ ir atrasti tarpusavio bendrumus su kitų kultūrų asmenimis. Galiausiai į tarpkultūrinį mokymąsi svarbu žvelgti kaip į visą gyvenimą trunkantį procesą, kurio rezultatai yra pasiekiami tik tada, jei asmenys tam tikrus išmokimus pritaiko savo kasdienybėje. Taigi idealiu atveju jaunuoliai Lietuvoje įgytus tarpkultūrinius išmokimus turėtų pritaikyti ir grįžę į savo šalis.

Tarptautinio savanorio tarpkultūrinio mokymosi kompleksiškas: skirtingi mokymosi sluoksniai

Anna
iš Prancūzijos

Šiandien mūsų savanorių grupė iš pačių įvairiausių šalių važiuoja į pirmuosius mokymus. Mano organizacijoje esame dvidešimt savanorių iš skirtingų Europos šalių. Nuo pat pirmos akimirkos, kur tik bebūčiau šioje šalyje, esu nuolatinėj kitų savanorių apsupty. Mes gyvename visi kartu. Mes kiekvieną dieną kartu važiuojame į projektus, kuriuose kartu ir savanoriaujame. Mes ir laisvalaikį leidžiame kartu. O dabar visi kartu sėdime viename autobuse ir važiuojame į mokymus, kurie bus skirti tik savanorių grupei. Toks jausmas, tarsi būčiau kokiam mažame savanorių burbule, kuriame visi panašūs, kuriame minkšta ir tvirta būti. Vis dėlto kartais man norėtųsi išeiti iš šito burbulo ir pažinti tą kitą pusę. Bet aš vis dar bijau išeiti, aš vis dar bijau palikti savanorių grupę. Kaip tai padaryti? Šita šalis, kurioje dabar gyvenu, man vis dar svetima.

David
iš Italijos

Šiandien gavau laišką iš savo organizacijos, kad praėjo pusė savanorystės laikotarpio, o po savaitės bus antri mokymai. Jau pusę metų esu kartu su kitais savanoriais. Mes galime tiek daug dalykų papasakoti apie vienas kitą. Sėdžiu, žiūriu į elektroninį laišką ir negaliu patikėti, kad jau praėjo pusmetis. Jaučiu, kad vėl prieinu tą tašką,

kai man nepakanka būti tik su savanoriais. Noriu kažko daugiau... Noriu pažinti šios šalies žmones, noriu pamatyti kažką naujo. Šita savanorių erdvė man jau per ankšta. Man taip norisi daugiau praplėsti šią savanorių erdvę.

Susipažinimą su kultūriniu susidūrimu tarptautinės savanorystės metu pradedame nuo dviejų savanoriavusių jaunuolių patirčių. Viena vertus, šios dvi patirtys yra panašios. Jos abi kreipia dėmesį į susidūrimą su kita kultūra ar kultūromis, kuris jauną asmenį (net ir turintį tarpkultūrinės patirties prieš jam/jai vykstant į tarptautinę savanorystę) nustebina, viršija jo/jos turimus lūkesčius ar įsivaizdavimus bei kelia tam tikrą nuostabą, nepatogumą, pasimetimą ar netgi frustraciją. Kita vertus, šios dvi istorijos yra skirtingos, kadangi atskleidžia skirtingus sluoksnius, kuriuose tarpkultūrinis mokymasis tarptautinės savanorystės metu įvyksta.

Savanorystės metu jaunas asmuo aktyviai dalyvauja tiek *priimančios šalies erdvėje* savanoriaudamas konkrečioje organizacijoje, leisdamas laisvalaikį su tos šalies gyventojais, vienaip ar kitaip dalyvaudamas priimančios šalies politiniame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime, tiek *daugiakultūroje tarptautinių savanorių grupėje* savanoriaudamas ir/ar gyvendamas kartu su kitais, dalyvaudamas bendruose mokymuose, leisdamas kartu laisvalaikį. Tai-gi tarptautinę savanorystę galime laikyti tokiu reiškiniu, kuris sudaro palankias sąlygas atsirasti tiek *dvikultūriams*, tiek *daugiakultūriams* susidūrimams ir sukuria galimybes mokytis šiuose dviejuose kultūriniuose sluoksniuose.

Tikslingai planuojami ar, atvirkščiai, spontaniškai besikuriantys realūs dvikultūriai ir daugiakultūriai susidūrimai tarp skirtingų kultūrų asmenų tarptautinės savanorystės metu tampa kasdienėmis jaunuolių patirtimis, kurios

neišvengiamai skatina jų tarpkultūrinio mokymosi procesą. Be šių dviejų sluoksnių savanoriaujantis asmuo taip pat išgyvena tam tikrą pokytį ir su savo paties/pačios kultūra. O tai irgi yra svarbi, nors dažnai mažiau pastebima tarpkultūrinio mokymosi dalis. Kaip parodė su tarptautiniais savanoriais atliktas tyrimas, tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai nuolat balansuoja tarp šių trijų sluoksnių: **dvikultūrio** (t. y. lietuviškosios kultūros), **daugiakultūrio** (t. y. daugiakultūrės savanorių grupės) ir **savosios kultūros**.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad *dvikultūriai* ir *daugiakultūriai* susidūrimai iš esmės yra skirtingi. Dėl esamos (ar neesamos) patirties ar lūkesčių, dėl pačios aplinkos, į kurią pateko, dėl esamo konteksto ne visuomet savanoriaujančiam jaunuoliui yra lengva suderinti šiuos skirtingus sluoksnius ir mokytis tiek apie save, tiek apie priimančią kultūrą bei daugiakultūrę visuomenę. Pažvelkime į kiekvieną iš šių sluoksnių šiek tiek atidžiau.

Dvikultūris sluoksnis. Susidūrimas su priimančia kultūra yra specifiskas tuo, kad tarp priimančiųjų ir atvykusiųjų steigiasi potencialiai galimas kultūrinis dominavimas ir nelygiavertės pozicijos (savas-svetimas, mano teritorija-kito teritorija), dėl kurių į naują kultūrinę erdvę atvykę tarptautiniai savanoriai gali jaustis mažiau saugūs ir užtikrinti, tampa labiau pažeidžiami ir žymiai sunkiau mezga santykį su gyventojais. Inese prisimena savo savanoriškos veiklos pradžią ir pasakoja:

Inese
iš Latvijos

Nuo pat savanorystės pradžios aš jaučiu keistą išorinį spaudimą, kad esu šioj naujoj šaly, kurioje aš absoliučiai nieko nepažįstu. Aš žiūriu į tyliai rate sėdinčius ir mokymų pradžios laukiančius savanorius ir negaliu išmesti iš galvos minčių, kad man reikia su jais rasti kontaktą. „Jie yra mano kolegos ir su kai kuriais iš jų aš dirbsiu kiekvieną dieną ir gyvensiu kartu. Aš turiu jais pasitikėti. Aš turiu rasti kontaktą ir atverti save, nes daugiau čia nieko nepažįstu, o ir laiko neturiu daug“. Prasideda mokymai ir po kelių valandų aš jaučiuosi taip, tarsi juos jau gerai pažinočiau. Kalbu su kitais savanoriais be perstojo: „O žinai, Latvijoje yra taip... O kaip Vengrijoj?“. Taip, aš žinau, kad mes visi panašūs, mes visi šitoj šaly svetimi ir mums bus nesudėtinga būti kartu. Vis dėlto manyje ir toliau tūno tas jausmas, kad po šitų mokymų privalėsiu grįžti ten, kur aš dar visiškai nieko nepažįstu.

Sociologas Alfredas Schutzas (1976) asmens socialinį ir kultūrinį orientavimąsi grupėse prilygina elementariam asmens orientavimuisi erdvėje naudojantis žemėlapiu. Asmuo, laikydamas žemėlapij ir norėdamas susiorientuoti

erdvėje, pirmiausiai turi žinoti savo buvimo vietą, kad rastų ją žemėlapyje. Lygiai taip pat socialiniame ir kultūriniame pasaulyje asmenys, priklausantys konkrečioms grupėms ir žinantys savo statusą hierarchijoje (t. y. buvimo vietos nustatymas), naudoja kultūrinius modelius (žemėlapius) tam, kad galėtų orientuotis visuomenėje, kurioje yra. Tačiau asmuo, patekęs į naują socialinę grupę ar kultūrą, turi pripažinti, kad jam trūksta grupės, į kurią nori įsilieti, nario statuso, t. y. jis praranda turėtą vietą ir dar neturi naujos. Asmuo naujoje erdvėje neturi išeities taško (žemėlapio) ir negali ar nežino kaip išlaikyti tinkamą ar reikalaujamą laikyseną kitų atžvilgiu. Jis bando susiorientuoti, tačiau neišvengiamai tampa svetimu tos erdvės gyventojų atžvilgiu. Taip pat ir tarptautinis savanoris, tik patekęs į naują kultūrą ir jos kultūros asmenų grupę, praranda ne tik turėtą ar įprastą orientavimąsi, bet ir pradeda jaustis spaudžiamas išorinės erdvės kuo greičiau šį simbolinį žemėlapij susirasti.

Atvykęs(-usi) į Lietuvą savanoris(-ė) patenka į naują kultūrą, kuri priklauso ne jam/jai, o kitai asmenų grupei. Todėl jaunuolis turi įdėti daugiau pastangų ir ieškoti įvairių būdų, kaip pažinti priimančią kultūrą, joje gyvenančius žmones, kaip užmegzti santykį su žmonėmis pasijusti bent maža šios kultūros dalimi. Įdomu tai, kad dažnu atveju tarptautinio savanorio jaučiamas priimančios šalies svetimumo jausmas patiriamas ne tik savanorystės pradžioje, bet gali išlikti ir visos savanorystės metu. Šio skyriaus pradžioje pateikta Davido patirtis parodo, kad po pusės savanorystės laikotarpio jis vis dar jaučiasi nepažįstantis priimančios šalies kultūros, o tuo pačiu jaučiasi įstrigęs tarptautinių savanorių grupėje.

Atliktas tyrimas parodė, kad nepaisant kasdienių kultūrinių susidūrimų patirčių su lietuvių kultūra ir žmonėmis, tarpkultūrinis mokymasis iš šių patirčių gali būti fragmentiškas ir paremtas tokiu jaunuolių aiškinimu: *mes esame tokie, o lietuviai tokie*. Pasakodami apie santykį su priimančios šalies kultūra, tarptautiniai savanoriai dažnai išryškina, kad priimančios šalies kultūra juos tiek baugina: „bet aš vis dar bijau išeiti, aš vis dar bijau palikti sava-

norių grupę. Kaip tai padaryti? Šita šalis, kurioje dabar gyvenu, man vis dar svetima“, tiek masina: „kartais man norėtusi išeiti iš to (savanorių – S.K.) burbulu ir pažinti kitą pusę. Noriu kažko daugiau...“. **Todėl neretai iki pat savanorystės pabaigos tarptautiniai savanoriai gali jausti gana formalų santykį tiek su mūsų kultūra, tiek su mūsų žmonėmis.**

Tikiu, kad jums kyla klausimas – o kodėl taip įvyksta? Iš dalies tai vyksta dėl to, kad kitoje kultūroje atsidūręs asmuo nėra lygiavertėje pozicijoje kaip gyventojas. Bet kokioje kultūrinėje erdvėje tarp priimančiųjų ir atvykusiųjų steigiasi potencialiai galimas kultūrinis dominavimas ir nelygiavertės pozicijos (savas-svetimas, mano teritorija-kito teritorija, gyventojas-užsienietis), dėl kurių į naują kultūrinę erdvę atvykę tarptautiniai savanoriai gali jaustis labiau pažeidžiami, labiau drovūs, mažiau saugūs (Otten, 2003; Wilson, 2017). Tačiau iš dalies šį formalų santykį su lietuvių kultūra padeda suprasti ir kitas sluoksnis, kuriame jaunuoliai nuo tarptautinės savanorystės pradžios aktyviai mokosi.

Daugiakultūris sluoksnis. Kitaip nei susidūrimai su priimančios šalies kultūra, jaunuolių susidūrimai su kitų savanorių kultūromis būna žymiai greitesni, lengvesni ir intensyvesni. Nepaisant to, iš kokių šalių atvyko tarptautiniai savanoriai, jie iškart pastebi tarpusavio panašumus: jie atvyko į Lietuvą vedini to paties tikslo, Lietuvoje jie yra kitataučiai, jie dažniausiai visi tarpusavyje turi bendrauti užsienio kalba. Galiausiai tarptautinės savanorystės metu kuriasi bendra jų patirtis, kuri juos vienija bei palengvina patį buvimą priimančioje kultūroje. Štai Rosa prisiminė stiprų bendrumo su kitais savanoriais jausmą:

Rosa
iš Ispanijos

Lėtai vaikštinėju po mokymų vietą ir ieškau daikto, kuris simbolizuotų dabartinę būseną praėjus pusei savanorystės laikotarpio. Kiekvienas mūsų, laikydamas rastą objektą, susėda į bendrą ratą. Vadovai paprašo kiekvieno parodyti objektus ir pasidalinti savo būsenomis. „Prasidėjo tikra rutina, darau tą patį per tą patį...“. „Na, aš nelabai turiu ką veikti šiuo metu projekte“, „Esu pasimetęs ir nesuprantu, kodėl vietiniai daro taip...“. Girdžiu kitų savanorių įspūdžius ir jie man atrodo labai pažįstami. Keli savanoriai atsistoja ir pradeda vaidinti realią situaciją iš projekto. Žiūriu į juos ir negaliu patikėti, juk aš turėjau lygiai tokią pačią situaciją! Visi pradedame garsiai juoktis ir komentuoti: „Negali būti!“, „Ar tu mano projekte savanoriauji?!“, „Ach, tie vietiniai...“. Būdama su šita grupe jaučiuosi, tarsi jau seniai juos pažinočiau. Pirmuose mokymuose jie buvo tokie skirtingi ir tolimi, o dabar kaip aš džiaugiuosi, kad juos turiu!

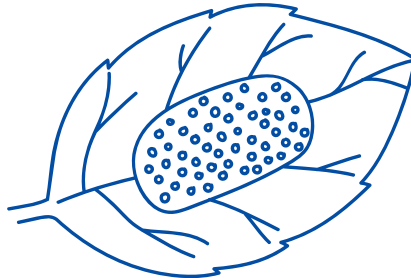
Mes nuo pat gimimo esame linę į socialumą (Berger & Luckmann, 1966/1999), todėl mūsų pirminis troškimas yra bendrauti, susisieti su kitais asmenimis ir priklausyti. Patekę į naują kultūrinę aplinką, veikiame labai panašiu principu ir mūsų pirminis siekis – taip pat rasti bendrumą su šalia esančiais žmonėmis, sukurti mus siejantį ir saugantį socialinį tinklą. Todėl tarptautinėje savanorystėje dalyvaujantys jaunuoliai nuo pat pirmų akimirkų irgi ieško tarpusavio ryšio ir ganėtinai greitai pradeda kurti naują bendruomeninį darinį, užtikrinantį gana saugią aplinką, kurioje jiems gera būti. Be to, jie nuolatos būna kartu ir per gana trumpą laiką pradeda panašėti: kelti tuos pačius klausimus, panašiai juokauti ir net panašiai jaustis.

Įdomu tai, kad šie tarptautinės savanorystės programos panašumai ne tik suvienodina skirtingų kultūrų jaunuolius, bet ir paskatina juos pradėti **kurti visiškai naują kultūrinį darinį.**

Būdami kartu, žingsnis po žingsnio mes atrandame naujus būdus, kaip tarpusavyje bendrauti, ir pradedame kelti tuos pačius klausimus, net pradedame panašiai juokauti. O dabar aš girdžiu kitų jausmus, kurie visiškai tokie patys kaip mano! Nuo pat pirmos akimirkos jaučiu, kad ir aš, ir kiti savanoriai paliekame savo kultūras. Čia mes esame tarsi kokioje komunoje, kurioje visi tampame vienodi ir kuriame naują kultūrą – tarptautinių savanorių kultūrą.

Tarpkultūrinio ugdymo teoretikai Fredas Dervinas ir Mari Korpela (2013), siekdami apčiuopti tokių specifinių bendruomenių, kaip tarptautiniai savanoriai ar tarptautiniai studentai, steigimąsi apibrėžtam laikui pasiūlo **kokono bendruomenės** (angl. *cocoon community*) terminą. Kokono bendruomenė yra gana dinamiškas ir lankstus darinys, sukuriantis bendrumą tarp skirtingų asmenų, turinčių aiškius tikslus, ribotą laiką ir bendrą erdvę. Autoriai pažymi, kad kokono bendruomenės buriasi trumpam laikui tarpui ir yra

Kokono
bendruomenė

vedinos specifinių bendrų tikslų ir gali egzistuoti vienoje šalyje, užsienyje, gali apimti skirtingas šalis arba net kurtis internetinėje erdvėje. Šis terminas taip pat puikiai apibūdina „Europos solidarumo korpuso“ programos metu tarptautinių savanorių kuriamą visus juos vienodinantį darinį. Tarpautinė savanorystė yra taip pat aiškiai įrėminta laike ir turi konkrečius tikslus, todėl tam tikras kokonas savanorių grupėje kuriasi pakankamai organiškai. Tarpautinėje savanorystėje dalyvavę jaunuoliai, dalindamiesi savo patirtimis apie tarptautinių savanorių grupes, dažnai naudoja skirtingas metaforas, kaip *burbulas*, *bažnytelė ar valtis* – kurios vienaip ar kitaip taip pat siejasi su kokono sąvoka.

Kuo kokonas tarptautinių savanorių grupei yra vertingas?

Pirma, daugiakultūrė savanorių grupė sukuria galimybę skirtingų kultūrų jaunuoliams tik atvykus į šalį, kurioje jie iš esmės nieko nežino ir nepažįsta, pasijausti beveik kaip namie, išgyventi tarpusavio bendrumą ir pajusti (ne)tiesioginį rūpestį vienas kito atžvilgiu.

Antra, tarpautinėje savanorių grupėje jaunuoliai jaučiasi lygiaverčiai vienas kito atžvilgiu. Dėl to savanorių grupėje jaunuoliai jaučiasi esantys mažiau įpareigoti reprezentuoti ar perduoti savo kultūrą kitiems. Lygiavertė pozicija vienas kito atžvilgiu padeda tarptautiniams savanoriams „atsilaiduoti“ nuo savų kultūrų ir bent trumpam jas „palikti“ nuošalyje. Kaip teigė Marta, savanorių grupėje *„mes esame tarsi kokioje komunoje, kurioje visi tarpame vienodi ir kuriame naują kultūrą – tarptautinių savanorių kultūrą“*. Ir kuo ilgiau jaunuoliai būna ir veikia tarptautinių savanorių grupėje, tuo labiau jie perima vieni kitų elgesį, kalbėjimo būdą ar manieras ir tokiu būdu panašėja vienas į kitą.

Trečia, tarpautinė savanorių grupė jaunuoliams yra ypač reikšminga emociškai. Tarpautinėje savanorystėje dalyvavusių jaunuolių paklausus, o kaip jūs apibūdintumėte savo tarptautinių savanorių kultūrą, jie kartodavo:

„mums būnant kartu yra labai svarbus pozityvumas, geros emocijos“, „mums gera praleisti daug laiko kartu“, „mes dažniausiai labai daug kalbame, dalijamės, kaip jaučiamės projekte, išsakome viską, kas susikaupę“ ir panašiai. Taigi emocinis lygmuo tarptautinėje grupėje jiems yra ypatingai svarbus.

Daugiakultūre savanorių grupėse jaunuolių tarpkultūrinis mokymasis yra intensyvus, o išmokimai yra giluminiai. Kaip parodė tyrimas, jie išmoka nebeskirtyti kitų pagal kultūras, supranta, kad tarp skirtingų kultūrų asmenų yra žymiai daugiau panašumų nei skirtumų. Jie taip pat pradeda reflektuoti apie savo pačių kultūrą: *kokia ji? Kas jai būdinga? Ar aš elgsiuosi irgi taip?* Jie netgi pamato savo unikalumą ir savitumą, t. y. *aš esu daugiau nei mano paties/pačios kultūra, aš esu unikalus žmogus.*

Vis dėlto kuo daugiau laiko tarptautiniai savanoriai praleidžia kartu, tuo labiau jų tarpkultūrinio mokymosi procesas šiame sluoksnyje lėtėja. Tai pradeda ryškėti maždaug tarptautinės savanorystės laikotarpio viduryje, kai jie pradeda jaustis „įstrigę“ tarptautinių savanorių kokone. Tarkime, Davidas iš Italijos pasakojo, kad savanorystės viduryje „*šita savanorių erdvė man jau per ankšta. Man taip norisi daugiau praplėsti šią savanorių erdvę.*“ Anna iš Prancūzijos taip pat pasakojo, kad būnant vis ilgesnį laiką tarpą su tarptautiniais savanoriais atsiranda:

Anna
iš Prancūzijos

Toks jausmas, tarsi būčiau kokiam mažame savanorių burbule, kuriame visi panašūs, kuriame minkšta ir tvirta būti. Vis dėlto kartais man norėtūsi išeiti iš šito burbulo ir pažinti tą kitą pusę. Bet aš vis dar bijau išeiti, aš vis dar bijau palikti savanorių grupę. Kaip tai padaryti? Šita šalis, kurioje dabar gyvenu, man vis dar svetima.

Be tarpkultūrinio mokymosi proceso lėtėjimo svarbus dar vienas aspektas – kuo daugiau jie laiko praleidžia kartu, tuo mažiau jie pažįsta priimančią kultūrą. Ir atvirkščiai, kuo daugiau laiko jie praleidžia su priimančios kultūros žmonėmis, tuo mažiau turi kontakto su tarptautiniais savanoriais. Kaip teigia Dervinas ir Korpela (2013), sukūrus kokono bendruomenę neišvengiamai atsiribojama nuo platesnio kultūrinio ar socialinio konteksto, todėl **kokono bendruomenės dažniausiai lieka pašaliečių nematomos ar nepastebimos**. Tai akivaizdžiai matyti ir daugiakultūroje savanorių grupėje, kurioje jaunuoliai pradeda tarpusavyje panašėti, užsidaro grupės viduje ir jiems tampa vis sunkiau mokytis iš priimančios kultūros. Taip įvyksta ir dėl to, kad buvimas su kitos kultūros asmeniu – lietuviu ir kitais savanoriais – skiriasi, todėl jaunuoliams tai irgi kelia papildomus iššūkius, pasimetimus ar frustraciją.

Svarbu pasakyti ir tai, kad kai kuriais atvejais „įstrigimas“ tarptautinių savanorių kokone gali pasireikšti ne tik mokymosi proceso lėtėjimu, bet ir tarp savanorių atsirandančioms įtampoms ar nesutarimais. Pavyzdžiui, gyvenantys kartu savanoriai gali pradėti didesnę jausti nuovargį būti kartu, jie gali dažniau nesutarti ar konfliktuoti, jie gali pradėti savo organizacijoms daugiau skųstis dėl kitų savanorių ar net skaidytis į dar mažesnes savanorių grupeles.

Galiausiai tyrimas parodė ir tai, kad skirtingiems kultūriniais kontekstams priklausantys jaunuoliai po ilgesnio laiko savanorių grupėje pradeda vis dažniau matyti tarpusavio skirtumus. „*Ar mes iš tiesų esame tokie panašūs?*“, „*Aš stoviu ir bijau, kad su kitais jaunuoliais niekur nenuvažiuosiu...*“, „*Aš stengiuosi kurti santykį su kitomis savanorėmis, vis dėlto negaliu pamiršti, kad aš esu iš kitos kultūros ir turiu skirtingą perspektyvą...*“. Tokiais momentais vientisa savanorių grupė susiskaido į mažesnes savanorių grupeles. Elena iš Lenkijos tai metaforiškai pavadino bažnytėlėmis: „*kai tik galime, mes ieškome savo bažnytelių, kuriose galime pabūti su savais: su tais, kurie būtų iš panašių ar tų pačių šalių, su kuriais pabuvome kartu iki mokymų ar kurie panašiai galvotų*“.

Taigi tarptautinių savanorių kokono formavimasis yra gana sąmoningas ir netgi neišvengiamas. Jaunuolių susisaištymas su tais, kurie bent šiek

tiesk yra panašūs į juos, tampa bene greičiausiu ir tikslingiausiu pasirinkimu tam, kad nežinomoje kultūroje būtų galima kuo greičiau „įsižeminti“. Objektvūs tarpusavio panašumai, nuolatinis buvimas kartu ir pamažu besikurianti tęstinė „čia ir dabar“ patirtis ne tik tarsi savaime suburia skirtingų kultūrų jaunuolius draugėn, bet ir reikalauja laikytis vienas kito visos tarptautinės savanorystės metu.

Savosios kultūros sluoksnis. Su tarptautiniais savanoriais atliktas tyrimas parodė dar vieną svarbų tarpkultūrinio mokymosi aspektą: kultūriniai susidūrimai ne tik skatina jaunuolių mokymąsi apie kitas kultūras bei kultūrinę įvairovę, bet ir skatina jų savirefleksiją apie savo pačių kultūrą bei savo kultūrinį tapatumą. Be to, patekę į naują kultūrinę terpę, jaunuoliai staiga suvokia, kad tai, kas buvo įprasta ir puikiausiai veikė namų aplinkoje, naujoje kultūroje gali visiškai nebeveikti.

Matilda
iš Prancūzijos

Aplink mane stovintys kiti savanoriai pradeda kalbėti, tačiau aš tiesiog negaliu ištartį nė žodžio... Aš nesijaučiu jaukiai, kai su kitais savanoriais man reikia kalbėti anglų kalba. Aš negaliu klausyti savęs, kalbančios angliškai. Kalbėdama angliškai aš tiesiog nebesijaučiu savimi. Staiga vienas iš savanorių paklausia manęs: „O ką tu manai?“. Įkvėpiu ir labai lėtai pradedu kalbėti. Jaučiu, kad man reikia daugiau laiko, kad galėčiau paaiškinti kitiems tai, ką noriu... Bet kas iš to? Matau, kad iš tiesų jie manęs nebeklauso. Jaučiuosi tarsi „bomba“, kurioje tiek visko prisikaupė ir tuoj sprogs. Aš negaliu prieiti prie kitų savanorių taip pat lengvai, kaip galėdavau prieiti prie žmonių Prancūzijoje. Aš net negaliu reaguoti taip, kaip norėčiau: negaliu taip pat juokauti, negaliu aiškiai ir greitai išreikšti savo minčių. Turiu

entuziazmo atlikti šią užduotį, bet negaliu į ją visiškai įeiti. Aš tiesiog šioje savanorių grupėje nesu savimi. Stoviu šalia kitų, bet nesijaučiu esanti ir šios grupės dalimi.

Vykdoma savanoriauti į kitą šalį Matilda puikiai komunikavo anglų kalba, tačiau tarptautinės savanorystės metu ji nesijautė patogiai kalbėdama angliškai. Ji jautėsi negalinti užmegzti to paties santykio su kitais savanoriais kaip su žmonėmis Prancūzijoje. Atrodytų, kad būtinybė savanorystės metu bendrauti užsienio kalba taip pat neišvengiamai reiškia įprasto santykio su kitais asmenimis praradimą. Taigi patekęs(-usi) į naują kultūrinę terpę tarptautinis(-ė) savanoris(-ė) pradeda suvokti, kad tai, kas buvo įprasta ir puikiausiai veikė jo/jos namų aplinkoje, naujoje kultūrinėje terpėje praranda tam tikrą reikšmę. Be šių išorinių dalykų tarptautiniai savanoriai gali pastebėti ir kūno pokyčius. Pavyzdžiui, Adamas pasakojo:

Adam
iš Vengrijos

Įkvėpiu ir pradėdu kalbėti savanoriams, bet žodžiai vangiai lenda iš mano burnos, o burna siaubingai išdžiūvusi, tarsi būčiau kokioj dykumoje. Bandau pirštu rodyti į vieną detalę, gal taip man bus lengviau... Bet pirštas manęs visiškai neklauso, jis tarsi ne mano. Man to niekada nebuvo namie bendraujant su draugais, mokykloje ar universitete, bet šitoj savanorių grupėj mano kūnas tapo kažkoks visiškai nenormalus...

Skirtingos jaunuolių patirtys parodė ir tai, kad tarptautinės savanorystės metu jie pradeda permąstyti savo pačių kultūrą bei savo elgesį:

Kai mokausi grupėje su kitų kultūrų žmonėmis, jie man padeda pažvelgti į save patį. „Girdėjau, vengrų kalba labai skiriasi nuo kitų finougrų kalbų. Tokia ypatinga...“, „O tai tu jautiesi esantis vengras?“ – tokie kitų klausimai ir teiginiai man padėjo atrasti savyje tam tikrus dalykus, į kuriuos aš Vengrijoje visiškai nekreipiau dėmesio. Ir aš tikrai pasijutau esantis ne mažiau svarbus nei kiti.

Įprastose situacijose savosios kultūros elementus suvokiame kaip savaime akivaizdžius ir suprantamus, t. y. tai mums yra duota. Tačiau patekę į naują kultūrą, mes pradedame klausiti: *Kas čia vyksta? Kas čia dabar, nieko nesuprantu, ką man daryti? Kas aš esu?* Tokiu būdu tarptautinės savanorystės metu pamažu keičiasi ne tik jaunuolių santykis su kitomis kultūromis, bet ir su savo pačių kultūra.

Svarbu pasakyti tai, kad savosios kultūros sluoksnis yra žymiai mažiau pastebimas, kadangi daug procesų vyksta pačių savanorių viduje ir nėra tiesiogiai verbalizuojami į išorę. Todėl kalbėdami apie tarpkultūrinį mokymąsi su tarptautiniais savanoriais, atkreipkite dėmesį ir į šį tarpkultūrinio mokymosi sluoksnį. Galvodami apie tarpkultūrinį mokymąsi ir kalbų vartojimą, galite taip pat reflektuoti ir jūsų turimas patirtis: *kokia kalba ar kalbomis mes kalbame su savanoriu? Kaip jis/ji jaučiasi kalbėdama(-s) šiomis kalbomis? Koks šio(-s) savanorio(-ės) santykis su šia kalba ar kalbomis?* Kadangi tarptautinės savanorystės metu savanoriai dažnai organizacijose pristato savo kultūras, tai savanoriui(-ei) tai irgi gali tapti resursu ne tik papasakoti apie savo kultūrą, bet ir reflektuoti esamą santykį su savo paties(-ios) kultūra.

Žinoma, priklausomai nuo jūsų realios situacijos, ką tik pristatyti trys tarpkultūrinio mokymosi proceso sluoksniai gali skirtis ir nebūtinai pasireikšti. Sakykime, jūs dirbate tokioje vietovėje, kurioje priimsite tik vieną tarptau-

tinį(-ę) savanorį(-ę). Tokiu atveju akivaizdu, kad savanorio(-ės) tarpkultūrinis mokymasis daugiau vyks per dvikultūrius susidūrimus su lietuviškąja kultūra. Vis dėlto net ir tokiais atvejais jaunuoliai neišvengia susidūrimų su kitais tarptautiniais savanoriais. Tarkime, jie susikuria bendras savanorių grupes socialinėse medijose (kaip „Facebook“ ar kitos), kuriose aktyviai tarpusavyje bendrauja. Jie turi bendrus mokymus Lietuvoje, kurių metu susipažįsta su kitais savanoriais ir po kurių dažnai pradeda lankyti vienas kitą Lietuvoje ar pradeda keliauti kartu į užsienį. Tad vienaip ar kitaip tarptautiniai savanoriai visada išgyvena ir daugiakultūrius susidūrimus. Kadangi visų tarptautinių savanorių kontekstų šiame leidinyje apimti neįmanoma, todėl skatinu jus galvoti apie jūsų esamą ar būsimą tarptautinį(-ę) savanorį(-ę) ir atsakyti į šiuos klausimus: *o kokiuose tarpkultūrinio mokymosi sluoksniuose atsiduria tarptautinis(-ė) savanoris(-ė) mūsų projekte? Ar santykis tarp šių sluoksnių lygiavertis? Ar jis gali būti lygiavertis? Ką šiuose sluoksniuose jis/ji mokosi ar gali išmokti?* Atsakymai į šiuos klausimus jums padės geriau suprasti, kaip skatinti savanorių tarpkultūrinio mokymosi procesus.

Kaip užtikrinti kuo sklandesnį tarptautinio savanorio tarpkultūrinį mokymąsi?

Taigi grįžkime prie to, kad bendrai tarpkultūrinis mokymasis gali vykti skirtingais būdais: 1) asmeniui įgyjant žinių ir faktų apie kitas kultūras; 2) jam/jai tiesiogiai susiduriant su kitų kultūrų asmenimis ir mokantis iš šių susidūrimų; 3) tiek įgyjant žinių apie kitas kultūras, tiek tiesiogiai susiduriant su kitų kultūrų asmenimis. Tarptautinės savanorystės metu tarpkultūrinis mokymasis dažniausiai vyksta trečiuoju būdu, t. y. tiek savanoriui(-ei) įgyjant žinių apie Lietuvą ir mūsų kultūrą ar apie kitas kultūras, tiek tiesiogiai susiduriant su skirtingų kultūrų asmenimis.

Kultūrinės žinios ir faktai. Ankstesniame skyriuje kalbėjome apie tai, kad, nepaisant kultūrinių faktų ir žinių gylio, jos vis tiek išlieka paviršinės bei ribotos, kadangi apie kitą kultūrą mes negalime (su)žinoti visko. Tačiau nepaisant kultūrinių žinių ir faktų ribotumo, nereikėtų manyti, kad žinios ir faktai tiek apie savo, tiek apie kitas kultūras nėra vertingi. Atvirkščiai, žinios ir faktai padeda mums suprasti pasaulį, pasirengti naujoms ir netikėtoms situacijoms, ypač jei vykstame į kitą kultūrą, ar savo aplinkoje susitinkame su kitų kultūrų asmenimis. Be to, tarptautiniai savanoriai dažnu atveju dar prieš vykdami į Lietuvą ar tik atvykę siekia kuo daugiau sužinoti apie mūsų šalį ir mūsų kultūrą, apie mūsų elgesį ir bendravimą. Tad kaip tokiu atveju reikėtų elgtis su žiniomis?

Nėra vieno teisingiausio varianto – kiekvienu atveju yra svarbu atsižvelgti į tam tikrus aspektus: kaip jūs patys suprantate, kas yra kultūra ir kas jums yra lietuvių kultūra; kaip jūs suprantate atvykusio(-ios) savanorio(-ės) kultūrą; kokią tarpkultūrinę patirtį turi tarptautinis(-ė) savanoris(-ė), ar jis/ji yra anksčiau gyvenęs(-usi) kitoje šalyje; ką jis/ji jau žino apie Lietuvos kultūrą;

į kokius kultūrinius aspektus jis/ji iškart atkreipia dėmesį savanoriaudama(-s) Lietuvoje ir panašiai. Kuo daugiau reflektuosime apie savo supratimą, kas mums yra lietuviškoji ar atvykusio(-ios) savanorio(-ės) kultūra, ir kuo daugiau sužinosime apie tarptautinį(-ę) savanorį(-ę), tuo labiau suprasime, kaip panaudoti faktus tiek apie mūsų, tiek apie kitas kultūras. Be to, tam tikrais aspektais mes tikrai negalime ignoruoti kultūrinių žinių. Pavyzdžiui, yra svarbu su savanoriais kalbėti apie Lietuvos istoriją¹⁰, formalaus bendravimo ar elgesio viešojoje erdvėje ypatumus Lietuvoje.

Vis dėlto, kalbant su tarptautiniais savanoriais apie konkrečią kultūrą ar kultūras yra svarbu skatinti suvokimą, kad nėra absoliučios ir nekintančios tiesos apie tam tikrą kultūrą ir jos bruožus. **Ypač, jei pripažįstame, kad šiais laikais kultūros nuolatos keičiasi, turėtume vengti sakyti, kad tam tikrai kultūrai būtų būdinga „tik tai, o ne tai“.** Šiuo atveju pasakojant savanoriui(-ei) apie lietuvių kultūrą (ar kitas kultūras) svarbu ieškoti skirtingus aspektus iliustruojančių pavyzdžių, kurie parodytų **abipusiškumą**, pavyzdžiui, lietuviai gali būti uždari, tačiau yra lietuvių, kurie yra labai atviri; lietuviai gali būti nelinkę daug bendrauti ir kalbėti apie savo gyvenimą nepažįstam asmeniui, tačiau yra lietuvių, kurie linkę daug bendrauti su nepažįstamu asmeniu, pasakoti jam/jai apie savo gyvenimą; nepažįstami namo laiptinėje gali nepasisveikinti, tačiau pasisveikinimo kultūrą galite pradėti jūs, t. y. savanoriai. **Šiuo aspektu viena geriausių priemonių – ieškoti realių pavyzdžių bei istorijų, iliustruojančių tai, ką jūs pasakojate apie lietuvių kultūrą ar kitas kultūras.**

Kultūriniai susidūrimai. Žvelgdami į ankstesnius skyrius ir galvodami apie realias tarptautinių savanorių patirtis, matėme, kad tarpkultūrinis mokymasis per realius kultūrinius susidūrimus vyksta nuo pirmųjų akimirų. Tačiau ar

¹⁰ Pavyzdžiui, daug metų su tarptautiniais savanoriais Lietuvoje dirbanti VŠĮ „Socialinis veiksmas“ pasakojo, kad su savanoriais kalbėdami apie Lietuvos istoriją, jie kai kuriais atvejais pasikviečia ir istorikus profesionalus.

užtenka tik kultūrinio susidūrimo tam, kad tarptautinis savanoris mokytųsi?

Skirtingi tyrėjai¹¹ atkreipia dėmesį į tai, kad realus kultūrinis susidūrimas savaime neužtikrina mokymosi proceso ir pozityvaus pokyčio. Kultūriniai susidūrimai tarp skirtingų kultūrų asmenų lygiai taip pat gali kelti įvairias kultūrinės įtampas ar konfliktus. Jie taip pat gali paskatinti stereotipų bei išankstinių nuostatų apie kitas kultūras kūrimą. Be to, nors tiesioginiai susidūrimai su kitų kultūrų asmenimis dažnu atveju atneša laukiamus ir pozityvius rezultatus, tačiau, kaip rodo įvairūs tyrimai¹², pats mokymosi procesas asmenims gali būti labai sudėtingas, keliantis daug streso, baimės, frustracijos ir nežinios. Netgi pasitaiko atveju, kai asmenys stengiasi bet koku būdu išvengti tiesioginio susidūrimo su kitos kultūros asmenimis.

Kodėl taip gali nutikti? Kultūriniai susidūrimai yra savaime kompleksiški reiškiniai, kadangi jie visuomet išreiškia vienokį ar kitokį *netikėtumą*, *nuspėjamumą* ir *nepažįstamumą*. Todėl mes iki galo nežinome, kas bus susitikus su kitos kultūros asmeniu, tai mums kelia tam tikrą nepatogumą ar net įtampą. Įsivaizduokite, kad eidami gatvėje netikėtai susitinkame su geru, bet labai seniai matytu draugu. Pamatę jį, mes nusišypsoms, pradėdame kalbėtis ir džiaugtis šiuo netikėtai įvykusiu momentu. Bet įsivaizduokime kitą atvejį. Eidami gatve netikėtai susiduriame su mums nepažįstamu asmeniu, kuris sustoja priešais mus ir pradeda kalbėti. Netikėtai prieš mūsų akis atsidūręs žmogus provokuoja klausimus mūsų galvose: kas jis toks? Kodėl jis sustojo priešais mane? Ko jis nori? Ką reiškia šis jo žvilgsnis? Taigi kultūrinio susidūrimo metu mes iš esmės nežinome, ką sutiksime.

Mokymasis per kultūrinius susidūrimus yra būtinas tarpkultūrinio ugdymo elementas, tai turėtų būti mūsų siekiamybė. Tačiau turime nepamiršti

¹¹ Apie tai plačiai kalba Otten, 2003, 2012; Shaules, 2007, Wilson, 2017. Jų darbai įtraukti į literatūros sąrašą.

¹² Pavyzdžiui, Gill, 2007; Holmes ir O'Neill, 2012; Kinginger, 2015 atlikti tyrimai. Jų darbai įtraukti į literatūros sąrašą.

ir to, kad ne kiekvienas kultūrinis susidūrimas yra „užprogramuotas“ sėkmingam mokymo(si) procesui ir rezultatui. **Todėl tam, kad kultūrinis susidūrimas taptų tarptautinio(-ės) savanorio(-ės) tarpkultūrinio mokymosi dalimi, svarbu atsižvelgti į šiuos aspektus:**

- Būti jaunuoliams paramos šaltiniu jiems išgyvenant skirtingus tarpkultūrinio mokymosi procesus. Atliktas tyrimas parodė, kad tarptautiniai savanoriai nuolat ieško ir ypač vertina šalia esančius asmenis, kurie padeda jiems reflektuoti jų patirtis, kurie padeda suprasti su jais vykstančius procesus ir skatina įsivardinti mokymosi išmokimus.

- Pristatyti savanoriams kultūrinius faktus apie Lietuvą, tačiau tuo pačiu aktyviai diskutuoti su jais, kad neužtenka tik kultūrinių faktų apie kitas kultūras, kadangi jie yra riboti, generalizuojantys ir tokiu būdu gali kurti stereotipus.

- Suprasti kultūrinių susidūrimų savitumą tarptautinės savanorystės metu ir įvertinti galimus jūsų tarptautinio savanorio tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius.

- Nuo tarptautinės savanorystės pradžios kalbėtis su jaunuoliais apie skirtingus tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius ir skatinti juos reflektuoti patirtis visos savanorystės metu. Rekomenduoju apie šiuos tris tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius kalbėti su jaunuoliais jau nuo savanorystės pradžios, tačiau vis dėlto siūlyčiau apie tai su savanoriu(-e) kalbėti palaipsniui, t. y. ne vieno pokalbio metu. Taip pat savanorystės pradžioje įvertinkite, kokia yra turima jūsų tarptautinio(-ės) savanorio(-ės) tarpkultūrinio mokymosi patirtis. Tuo atveju, jei jaunuolis pirmąkart išvyko ilgesniam laikui gyventi į kitą šalį, pravartu tarpkultūrinio mokymosi procesą pradėti nuo bendro supažindinimo su Lietuvos istorija ar kultūra ir tik vėliau pereiti prie šių tarpkultūrinio mokymosi sluoksnių.

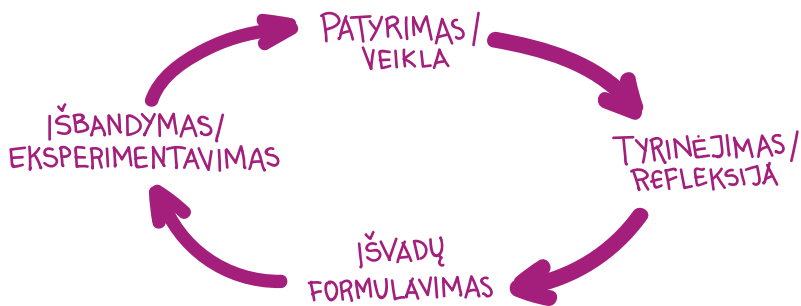
- Visos savanorystės metu skatinti jaunuolius prisimti atsakomybę už tarpkultūrinį mokymąsi. Kitaip tariant, svarbu su savanoriais nuolat kalbėti apie

tai, kad didžiąja dalimi mokymasis visuose tarpkultūrinio mokymosi sluoksniuose priklauso nuo jų pačių. Pavyzdžiui, kuo daugiau laiko jie praleis su kitais savanoriais, tuo mažiau jie kurs santykį su lietuvių kultūra, ir atvirkščiai.

■ Skatinti tarptautinių savanorių kultūrinius susidūrimus, ypač, jei kalbame apie tiesioginius susidūrimus su lietuvių kultūra ir lietuviais. Šiuo atveju yra svarbu skatinti jaunuolius susidurti su lietuviais ne tik koordinuojančiose ar priimančiose organizacijose, bet ir už jos ribų. Taip pat aktualu skatinti jų bendravimą su lietuviais ne tik atliekant konkrečias savanoriškas veiklas, bet ir neformalioje aplinkoje. Pavyzdžiui, savanoriui(-ei) galite surasti lietuvi – vietinį draugą, pasiūlyti praleisti kartu savaitgalį keliaujant po Lietuvą ir panašiai. Šiuo atveju geriausia kartu su savanoriais ieškoti būdų, kaip jiems labiau pažinti lietuvių kultūrą, t. y. aktyvinti pačius jaunuolius įsivardinti būdus, kaip jiems susidurti su kitų kultūrų asmenimis.

Kalbant apie visas šias sąlygas nėra svarbu, ar esate su savanoriu(-e) dirbanti organizacija, ar tarptautinio(-ės) savanorio(-ės) mentorius(-ė), ar kitas su savanoriu(-e) tiesiogiai bendraujantis asmuo. Kiekvienas aspektas tikrai gali būti įgyvendinamas, iš esmės tam nereikia jokių ypatingų sąlygų.

Tačiau tam, kad kultūriniai susidūrimai taptų konkrečiais išmokimais, būtina **tikslingai ir reguliariai reflektuoti įgyjamas patirtis kartu su savanoriu(-e) ir paskatinti jį/ją įsivardinti išmokimus**. Pastarajam aspektui būtina skirti daugiau dėmesio visą tarptautinės savanorystės laikotarpį. Mokymasis per kultūrinius susidūrimus yra patirtinio mokymosi dalis, todėl tam, kad kultūrinių susidūrimų patirtys taptų konkrečiais išmokimais, šios patirtys turi būti reflektuojamos. Davido Kolbo (1984/2015) sukurtas patirtinio mokymosi ratas padeda suprasti ir tarpkultūrinio mokymosi per kultūrinius susidūrimus procesą, kuriam būtini šie elementai:

D. Kolbo patirtinio mokymosi ratas

Patyrimas arba veikla, kuri skatina tarptautinį(-ę) savanorį(-ę) tiesiogiai susitikti su kitų kultūrų asmenimis, kartu atlikti tam tikras veiklas (idealiu atveju tai turėtų būti ne vienkartinės, o tęstinės veiklos). Kultūriniai susidūrimai turėtų skatinti visapusišką mūsų įsitraukimą, t. y. tiek protu, tiek kūnu, tiek emociškai.

Tyrinėjimas arba refleksija, kuri padėtų tarptautiniam(-ei) savanoriui(-ei) apmąstyti tai, *kas* iš tiesų įvyko konkretaus kultūrinio susidūrimo metu, *kaip* elgiausi aš ir kitas ar kiti, *kodėl* būtent taip elgėmės, *ką* tai pasako apie mane ir kitus, kokius skirtumus ir panašumus tarpusavyje matote ir panašiai.

Išvadų suformulavimas. Refleksijų pabaigoje reikėtų skatinti tarptautinį(-ę) savanorį(-ę) įsivardinti, ką aš išmokau iš kultūrinio susidūrimo apie save ir savo kultūrą, bei apie kitas kultūras? Kur aš patobulėjau? Ką turėčiau keisti ateityje ar ką toliau turėčiau daryti? Kokiose naujose situacijose tai, ką dabar išmokau, galėčiau pritaikyti?

Ekperimentavimas, kuris gali pasireikšti tarptautinio(-ės) savanorio(-ės) padaršinimu išmokimus pritaikyti naujose situacijose kasdienėse veiklose su lietuviais ar kitų kultūrų asmenimis.

Todėl skatinkite nuolatinę savanorių refleksiją apie jų įgyjamas tarpkultūrinės patirtis. Refleksija tampa ypač vertinga tuomet, kai pastebite, kad savanorio tarpkultūrinio mokymosi procesas tampa nebe toks sklandus, tarkime, kartu gyvenantys savanoriai dėl esamų kultūrinių skirtumų pradeda vis labiau nesutarti, arba savanoriai, kalbėdami apie lietuvių kultūrą, pradeda vis labiau kaltinti esamus kultūrinius aspektus.

Šio leidinio pabaigoje rasite keletą metodų, kuriuos galite (pri)taikyti dirbdami tiek su vienu tarptautiniu savanoriu, tiek su visa jų grupe. Metodai daugiausiai orientuoti į diskusijos ir refleksijos organizavimą ir nebūtinai turi būti taikomi tik taip, kaip yra aprašyti. *Įsivertinkite*: kas jūsų savanoriams tarpkultūrinio mokymosi srityje šiuo metu yra aktualiausia, kokie didžiausi iššūkiai jiems kyla, kas juos paskatintų dar labiau reflektuoti savo patirtis, eiti į kultūrinius susidūrimus ir mokytis iš jų. Kai kuriais atvejais metodo pasirinkimui užtenka paklausti tarptautinio savanorio: „*O kas tave šiuo metu labiausiai domina?*“. Todėl skatinu jus šiuos kelis metodus modifikuoti ir pritaikyti prie jūsų konkrečių situacijų ir patirčių dirbant su tarptautiniais savanoriais.

Leidinio pabaigoje taip pat pateikiu kelias nuorodas į kitas tarpkultūriniam mokymuisi skirtas priemones. Jose aprašyti skirtingi tarpkultūrinio mokymosi aspektai bei pateikta įvairių praktinių metodų, kuriuos taip pat galite taikyti su tarptautiniais savanoriais.

Pabaigai

Tikiuosi, kad šis leidinys jums padėjo iš arčiau susipažinti su tarpkultūrinio mokymosi specifika tarptautinės savanorystės metu, leido pažvelgti į jūsų pačių patirtis su tarptautiniais savanoriais bei atsakyti bent į dalį jums rūpimų klausimų. Viliuosi, kad čia rastą informaciją galėsite pritaikyti kasdienėse situacijose su tarptautiniais savanoriais ir paskatinti jų tarpkultūrinio mokymosi procesus. Jei kiltų klausimų, ar norėtumėte pasidalinti su manimi savo mintimis apie šį leidinį, mielai laukčiau jūsų laiško. Galite rašyti man el. paštu: sandra.kaire@fsf.vu.lt, jūsų grįžtamasis ryšys man labai svarbus. Jei norėtumėte plačiau susipažinti su mano atliktu tyrimu, galite peržiūrėti mano parengtą daktaro disertaciją interneto paieškos sistemoje įvedę šį pavadinimą „*Mes vienoje valtyje, bet aš vis tiek iš kitos kultūros: išgyvenimai mokantis daugiakultūre grupėse mobilumo metu*“ arba paspaudę [čia](#).

Nuoširdžiai dėkoju Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūrai, kuri mato atlikto tyrimo reikšmę ir suteikė galimybę remiantis jo rezultatais parengti šį leidinį tiems, kurie tiesiogiai dirba su tarptautiniais savanoriais. Taip pat noriu padėkoti daug metų su tarptautiniais savanoriais dirbančios

koordinuojančios organizacijos VšĮ „Socialinis veiksmas“ vadovei Justinai Babušytei, kuri įtemptu karantino metu rado laiko perskaityti šį leidinį ir suteikti grįžtamąjį ryšį. Justina, dėkoju už pasidalintas patirtis su tarptautiniais savanoriais ir kitas įžvalgas, kurios praturtino šį leidinį.

Linkiu jums didžiausios sėkmės tarpkultūrinio mokymosi kelyje kartu su tarptautiniais savanoriais! Nepamirškite, kad jie yra ir jūsų tarpkultūrinio mokymosi patirtis – būdami su jais mokotės ne tik apie juos, bet ir apie save. Tad drąsiai su savanoriais kalbėkite ir reflektuokite ne tik apie juos ir jų tarpkultūrinį mokymąsi, bet ir apie jus ir jūsų kultūrinių susidūrimų su jais patirtis.

Nuoširdžiai
Sandra

Metodai

1.

Ar man užtenka tik kultūrinių faktų?

Kam skirtas?	Metodas skirtas suprasti kultūros, kultūrinių žinių ir kultūrinių susidūrimų konceptus. Metodas skatina diskutuoti su savanoriais apie tai, kad mums neužtenka tik kultūrinių faktų apie kitas kultūras, bei skatina savanorius labiau orientuotis į kultūrinius susidūrimus.
Kokio dydžio grupė?	Bet kokia. Šį metodą galite pritaikyti ir vienam savanoriui.
Ko reikės?	<ul style="list-style-type: none"> • Didelio formato popieriaus (angl. <i>flip chart</i>) • Markerių • A4 formato lapų ar kitokio popieriaus, ant kurių savanoriai galėtų užsirašyti • Spalvotų flomasterių ar pieštukų • Atspausdintų apibrėžimų, kuriuos duosite savanoriams (pateikti šio metodo pabaigoje) <p>Papildomai, jei yra galimybė: Projektoriaus ir kompiuterio rodyti apibrėžimus ekrane. Įvairių mažų objektų, kurie gali būti randami patalpoje, arba kitokių jūsų pasirinktų objektų (pavyzdžiui, „Lego“ kaladėlių, atvirukų), kurie gali būti naudojami iliustruoti konkrečias savanorių patirtis.</p>
Kiek laiko užtruks?	Ne mažiau nei 2 valandas (<i>gali trukti mažiau, jei metodą taikote labai mažai savanorių grupei arba tik su vienu savanoriu</i>).
Kada šį metodą geriausiai taikyti?	Šį metodą galite taikyti tiek tarptautinės savanorystės pradžioje, tiek savanorystei įsibėgėjus. Įvertinkite, kada jūsų savanoriams yra aktualu kalbėti apie kultūrą, kultūrinės žinias ir kultūrinius susidūrimus. Šį metodą su ta pačia grupe galite taikyti per kelis skirtingus užsiėmimus, pavyzdžiui, 1 žingsnis taikomas pirmojo užsiėmimo metu, 2 žingsnis – antrojo užsiėmimo metu ir t.t., arba galite keisti tam tikras metodo dalis. Šį metodą galite derinti ir su antruoju metodu (<i>Tarpkultūrinis mokymasis – sluoksnis po sluoksnio</i>). Jei derinate abu metodus vieno užsiėmimo metu, tuomet pradėkite nuo šio metodo.

METODO EIGA

I žingsnis (iki 30 minučių):

Trumpai savanorių grupei pristatykite šio metodo tikslą. Pasiruoškite šiuos tris klausimus (galite užrašyti ant didelių lapų): *Kas yra kultūra? Kas yra kultūriniai faktai? Kas yra kultūrinis susidūrimas?* ir trumpai pristatykite šiuos klausimus jūsų savanorių grupei. Pristatydami akcentuokite, kad supratimas, kas yra šie trys konceptai, padeda pasiruošti tarpkultūriniam mokymuisi.

Duokite kiekvienam savanoriui atspausdintus apibrėžimus (pateikta metodo pabaigoje), paprašykite individualiai perskaityti visus apibrėžimus ir išsirinkti tik vieną, kuris, jų manymu, geriausiai apibūdina konkretų konceptą. Taip pat paprašykite savanorių pagalvoti argumentus, kodėl jie pasirenka konkretų apibrėžimą. Galite savanoriams pasiūlyti sugalvoti ir savo paties/ pačios apibrėžimą ir jį užsirašyti.

Paprašykite bendrame rate kiekvieno savanorio pasidalinti savo apibrėžimais ir argumentais, kodėl pasirinko būtent tokį apibrėžimą. Ant didelio lapo fiksuokite savanorių pasisakymus, raktinius argumentus, kodėl vienas ar kitas apibrėžimas geriausiai tinka. Visiems savanoriams pasisakius apibendrinkite tai, kas išryškėjo iš visų pasisakymų ir pakomentuokite.

Atkreipkite savanorių dėmesį į visus tris klausimus. Paaiškinkite, kaip šiuo metu suprantama kultūra, kultūrinės žinios ir kultūrinis susidūrimas (leidinio 14-19 puslapiai). Akcentuokite savanoriams raktinius žodžius, kurie padėtų jiems suprasti konkretų konceptą, pavyzdžiui, kultūra (socialinis konceptas, fragmentiškumas, asmens tapatumas ir pan.). Taip pat dar kartą atkreipkite savanorių dėmesį į visus jiems duotus apibrėžimus ir akcentuokite juose esančius svarbiausius aspektus (pavyzdžiui, kultūrinis susidūrimas – nežinomas, netikėtas, nenuspėjamas, realus susitikimas su kitos kultūros asmeniu ir pan.). Pabrėžkite, kad kai kurie duoti apibrėžimai tarpusavyje

prieštarauja. Išsiaiškinkite, ar savanoriai suprato, kas būdinga kiekvienam konceptui. Žinių užtvirtinimui padėtų raktinių žodžių užrašymas ant didelio lapo (raktinius žodžius galite būti pasiruošę ir iš anksto).

II žingsnis (iki 40 minučių):

Trumpai pristatykite savanoriams, kaip tarptautinės savanorystės metu gali vykti tarpkultūrinis mokymasis (leidinio 42-44 puslapiai). Paskirstykite savanorius poromis (arba grupelėmis priklausomai nuo grupės dydžio) ir paprašykite jų padiskutuoti šiais dviem klausimais:

- *Kokius privalumus ir iššūkius matome tada, jei nusprendžiame mokytis įgyjant kultūrinių žinių apie kitą kultūrą, pavyzdžiui, Lietuvą?*
- *Kokius privalumus ir iššūkius matome tada, jei nusprendžiame mokytis susiduriant su kitos kultūros asmeniu ar asmenimis?*

Grįžkite į bendrą ratą ir padiskutuokite su savanoriais apie kultūrinių žinių ir kultūrinių susidūrimų privalumus ir iššūkius. Susiekite tai su šiame leidinyje skaitytais skyriais apie kultūrinių žinių ir kultūrinių faktų privalumus bei iššūkius. Aiškindami kultūrinių žinių ribotumus, galite taip pat remtis *Kultūros ledkalnio* modeliu (jį galite rasti leidinyje *T-Kit 4. Tarpkultūrinis mokymasis, 2004 metų leidimas, p. 20–22, lietuviškai*). Pristatydami ledkalnio modelį, atkreipkite savanorių dėmesį į tai, kad ne visi kultūriniai faktai gali būti žinomi (matoma-nematoma kultūros ledkalnio dalys), o su laiku jie taip pat gali keistis. Šioje dalyje akcentuokite savanoriams, kad tarpkultūriniam mokymuisi tik žinių įgijimo apie kitas kultūras nepakanka.

Paprašykite savanorių prisiminti konkrečią situaciją, kai jie žinojo tam tikrus faktus apie konkrečią kultūrą, bet realybėje pamatė, kad tos kultūros asmuo elgiasi kitaip (arba galite savanorių prašyti pagalvoti apie savo pačių kultūrą ir ar jų elgesys atitinka visus jų kultūros faktus). Paprašykite savanorių trumpai pasidalinti šiomis istorijomis.

III žingsnis (iki 50 minučių):

Ši dalis skirta pasigilinti į kultūrinių žinių ir kultūrinių susidūrimų aspektus siejant juos su Lietuvos kultūra. Suskirstykite savanorius į dvi grupes. Paprašykite savanorių grupelių ant lapo surašyti visus kultūrinius faktus, kuriuos jie jau žino apie lietuvių kultūrą. Surinkite abiejų grupių lapus, juos sukeiskite ir vėl duokite grupėms (t. y. pirmosios grupės lapą duokite antrajai, o antros grupės lapą duokite pirmajai). Paprašykite savanorių grupelėse peržiūrėti kitos grupės surašytus kultūrinius faktus ir iš savo dabartinės savanorystės patirties Lietuvoje rasti konkrečių pavyzdžių, kurie parodytų, kad lietuvių kultūra yra tokia ir nėra tokia (pavyzdžiui, jei viena savanorių grupė lape parašė, kad lietuviai yra drovūs, tuomet kita grupė remiantis savo turima patirtimi turi prisiminti konkrečią situaciją, kai lietuviai buvo drovūs ir nebuvo drovūs). Po diskusijos grupelėse grįžkite į bendrą ratą ir paprašykite savanorių pasidalinti savo situacijomis. Taip pat ir jūs galite pasidalinti savo patirtimi. Galite toliau tęsti diskusiją su savanoriais apie kultūrinius faktus, klausti jų, ką jie pastebėjo diskutuodami apie konkrečius lietuvių kultūros faktus.

Pereikite prie kultūrinių susidūrimų dalies ir tęskite diskusiją bendrame rate. Paprašykite savanorių dar kartą peržiūrėti tuos lapus, kuriuose jie surašė, kas būdinga lietuvių kultūrai, ir parašykite pasakyti, su kiek faktų jie realiai susidūrė būdami Lietuvoje? Paprašykite savanorių pasidalinti šiomis konkrečiomis istorijomis. Priminkite savanoriams kultūrinio susidūrimo apibrėžimą – tai netikėtas ir nelauktas susitikimas su nepažįstamu kitos kultūros asmeniu. Netikėtumo, nelauktumo ir nepažįstamumo aspektai suponuoja galimą konfrontaciją, įtampą, asmens nepasirengimą ar nenorą susidurti su kitos kultūros asmeniu. Klauskite savanorių, ar šiose situacijose jie jautėsi pasirengę, ar jie jautė įtampą, nenorą susitikti ir panašiai.

Pasiūlykite savanoriams tose pačiose dviejose grupėse padiskutuoti šiais klausimais:

- *Kaip tarptautinės savanorystės metu aš realiai susiduriu su lietuvių kultūra ir kitomis kultūromis? Ar to man pakanka?*
- *Kas mane labiausiai stabdo nuo susidūrimo su lietuvių kultūra? Kaip manau, kodėl būtent tai?*
- *Kaip man paskatinti arba išlaikyti susidūrimus su lietuvių kultūra? Ką mums reikėtų daryti? Kas man galėtų padėti?*

Grįžkite į bendrą ratą ir ant didelio lapo užfiksuokite savanorių pastebėjimus. Galite tai, ką užfiksavote, vėliau nufotografuoti ir išsiųsti savanoriams elektroniniu paštu. Su jaunuoliais savanorystės metu galite nuolatos grįžti prie šių įsivardijimų ir parefleksuoti, kaip sekasi susidurti su lietuvių kultūra, ko išmokstama iš to, ir panašiai.

Užduoties apibendrinimas ir įsivertinimas (bent 10 minučių):

Aptarkite su visa grupe šią užduotį. Galimi klausimai: Kokie trys žodžiai labiausiai apibūdintų tai, ką išmokau šioje užduotyje? Jei šiuo metu rinkčiausi mokytis per kultūrinius faktus ir kultūrinius susidūrimus tarptautinės savanorystės metu, ką rinkčiausi? Kodėl? Pabaigoje atkreipkite savanorių dėmesį, kad tarpkultūrinis mokymasis gali vykti tiek įgyjant žinias, tiek susiduriant su lietuvių kultūra (ir kitomis kultūromis).

GALIMOS VARIACIJOS METODO TAIKYMUI:

Taikydami šį metodą su jaunuoliais galite apimti ne visus žingsnius, o pasirinkti tik tuos, kurie jūsų situacijai yra svarbiausi ir aktualiausi.

Šio metodo pradžioje galite nenaudoti siūlomų apibrėžimų, o iš karto prašyti savanorių pateikti savo tris apibrėžimus. Tokiu atveju metodą galite pradėti nuo individualios užduoties savanoriams, kurios metu kiekvienas turi užsirašyti apibrėžimą.

Šiame metode galite modifikuoti klausimus priklausomai nuo to, kas yra aktualu jūsų savanorių grupei. Taip pat galite keisti trečiąjį metodo žingsnį pateikdami jūsų surašytus kultūrinius faktus apie lietuvių kultūrą ir duodami konkrečias situacijas savanoriams (ši variacija gali būti vertinga tada, jei jaunuoliai tik atvyko į Lietuvą). Tuo atveju, jei duosite konkrečias situacijas, atkreipkite dėmesį, kad jos būtų realiai įvykusios, venkite išgalvotų situacijų.

Šį metodą galite taikyti ir su vienu savanoriu. Galite remtis tais pačiais žingsniais, tačiau tokiu atveju metodas labiausiai orientuosis į jūsų tiesioginį pokalbį su savanoriu pagal pasirinktus klausimus.

PATARIMAI NAUDOJANTIEMS METODĄ:

Prieš taikydami pastarąjį metodą, būtinai perskaitykite šį leidinį ir įsigilinkite į konceptus bei tarpkultūrinio mokymosi specifiką tarptautinės savanorystės metu. Kadangi šiame metode nemaža dalis veiklos paremta jūsų pačių aiškinimu savanoriams, todėl svarbu iš anksto tam pasiruošti. Galite būti iš anksto pasiruošę tam tikrus lapus, raktinius žodžius. Diskusijų metu nepamirškite fiksuoti savanorių pastebėjimų, tai padės jums patiems nuosekliai vesti pokalbius, apibendrinti, susieti skirtingus žingsnius. Šio metodo įgyvendinimui padėtų ir detalesnio plano pasirengimas.

Šis metodas gali užimti daug laiko, ypač, jei turite didesnę savanorių grupę. Todėl įvertinkite, ar galite leisti kiekvienam(-ai) savanoriui(-ei) pasakoti savo patirtis.

Taikydami šį metodą galite atkreipti savanorių dėmesį ne tik į lietuvių kultūrą, bet ir į savanorių kultūras. Tokiu atveju su savanoriais galite diskutuoti, kiek apie kitų savanorių kultūras jie mokosi per kultūrinius faktus ir per kultūrinius susidūrimus (III metodo žingsnis). Jei įtrauksite šį aspektą, būtinai įsivertinkite, kiek papildomo laiko jums reikės.

Žemiau yra pateikti kultūros apibrėžimai, kuriuos galite duoti savanoriams. Sąrašas nėra baigtinis, jį galite plėsti/keisti įtraukdami naujų api-

brėžimų. Taip pat pateikdami apibrėžimus atsižvelkite į tai, ar savanoriai supras visus angliškus žodžius, esančius apibrėžimuose. Jei reikės, paaiškinkite žodžius savanoriams.

Apibrėžimai:

Kultūra

Culture is the customary beliefs, social forms, and material traits of a racial, religious, or social group

Culture is a set of distinctive spiritual, material, intellectual and emotional features of society or of a social group, and that it encompasses, in addition to art and literature, lifestyles, ways of living together, value systems, traditions and beliefs

Culture is the way of life, especially the general customs and beliefs, of particular group of people at a particular time

Culture is the absolute and universal values of concrete group of people that can be identified in every person of the group

Culture is as dynamic and changing, continually being redefined by individuals and groups as they interact with others of different backgrounds or respond to changing circumstances

Culture is a set of shared characteristics that gives to a person the sense of belonging to a certain community

Culture is a process of enrichment and constant change in the individual person.

Kultūrinis žinios

Cultural knowledge is what characterizes a particular culture and its members.

Cultural knowledge are evident/visible facts of various cultural characteristics, including values, belief systems, history, and social habits.

Cultural knowledge is facts about people whom one meets and knowing how and why they are what they are.

Cultural knowledge are facts that help to understand the interaction processes in a given society, at group and individual level. They help to become aware of one's own assumptions, preconceptions, stereotypes and prejudices

Cultural knowledge are limited facts that might characterize a particular culture and its members.

Kultūrinis susidūrimas

Cultural encounter is a casual or unexpected meeting with an unknown person from a different culture.

Cultural encounter is a meeting with a person from a different culture that's result is unpredictable.

Cultural encounter is an actual planned or unplanned activity with an unknown person from a different culture.

Cultural encounter is a casual meeting with people from other cultures.

2. Tarpkultūrinis mokymasis – sluoksnis po sluoksnio

Kam skirtas?	Metodas skirtas padėti jaunuoliams suprasti tarpkultūrinio mokymosi specifiką tarptautinės savanorystės metu. Šis metodas leidžia jaunuoliams įsigilinti į tris tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius bei įsijausti į jų pačių tarpkultūrinio mokymosi situaciją.
Kokio dydžio grupė?	Bet kokia. Šį metodą galite pritaikyti ir vienam savanoriui.
Ko reikės?	<ul style="list-style-type: none"> • Didelio formato popieriaus (angl. <i>flip chart</i>) • Markerių • A4 formato lapų ar kitokio popieriaus, ant kurių savanoriai galėtų užsirašyti • Spalvotų flomasterių ar pieštukų • Atspausdintų tarpkultūrinio mokymosi istorijų (pateikiamos šio metodo pabaigoje) <p>Papildomai, jei yra galimybė: Projektoriaus ir kompiuterio rodyti savanorių istorijas ekrane.</p>
Kiek laiko užtruks?	Ne mažiau nei 2,5 valandos (<i>gali trukti mažiau, jei metodą taikote labai mažai savanorių grupei arba tik su vienu savanoriu. Gali trukti ilgiau, jei norite su savanorių grupe įsigilinti į daugiau savanorių patirčių</i>).
Kada šį metodą geriausiai taikyti?	Tarptautinės savanorystės pradžioje, kadangi tai leidžia savanoriams geriau suprasti tarpkultūrinio mokymosi procesus. Tačiau šis metodas gali būti taikomas ir savanorystei įsibėgėjus. Šiuo atveju metodas leistų savanoriams įsiprasminti turimas konkrečias tarpkultūrines patirtis, paskatintų juos reflektuoti ir pasiplanuoti tolesnius žingsnius.

METODO EIGA

I žingsnis (iki 45 minučių):

Trumpai savanorių grupei pristatykite šio metodo tikslą ir suskirstykite savanorius po 2 – 4 asmenis (priklauso nuo bendro jūsų savanorių grupės dydžio). Kiekvienam savanoriui duokite 3 skirtingas tarpkultūrinės istorijas, kurios iliustruotų visus tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius. Duodamos istorijos skirtingoms grupelėms gali skirtis, tačiau visi vienos grupelės nariai turi gauti vienodas istorijas. Turint mažiau laiko rekomenduojama visoms savanorių grupelėms duoti vienodas 3 istorijas.

Paprašykite savanorių pirmiausiai individualiai perskaityti kiekvieną istoriją ir pasižymėti tas vietas, kurios jiems pasirodė *ryškiausias, įsimintiniausias, netikėtos*, galvojant iš tarpkultūrinio mokymosi perspektyvos. Perskaičius individualiai pakvieskite savanorius *savo grupelėse* pasidalinti įžvalgomis apie skaitytas istorijas ir ant didelių lapų pasižymėti pagrindinius pastebėjimus. Paprašykite kiekvienos savanorių grupelės bendrame rate pristatyti savo įžvalgas apie kiekvieną istoriją.

II žingsnis (iki 45 minučių):

Trumpai papasakokite savanoriams, kaip tarptautinės savanorystės metu vyksta tarpkultūrinis mokymasis (leidinio 27-40 puslapiai), ir pristatykite tris tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius (galite piešti, sukurti savo schemą ar kt.). Šio pristatymo metu akcentuokite, kas būdinga kiekvienam sluoksniui, ir taip pat remkitės savanorių įžvalgomis, kuriomis jie dalijosi pirmojo žingsnio pabaigoje, t. y. kas ryškiausia, įsimintiniausia, netikėta jiems buvo šiose istorijose. Pristačius šiuos tris sluoksnius paprašykite savanorių grįžti prie skaitytų istorijų grupelėse ir padiskutuoti šiais klausimais:

- Kurį tarpkultūrinio mokymosi sluoksnį pristato konkreti istorija, kurią skaitėme? Kodėl taip manome?
- Kokie didžiausi tarpkultūrinio mokymosi iššūkiai šiame sluoksnyje kyla savanoriui? Dėl kokių priežasčių jie kyla? Kaip šiuos iššūkius savanoriui įveikti ir užsitikrinti tarpkultūrinį mokymąsi?
- Kokių panašumų randame su savo pačių patirtimi savanoriaujant Lietuvoje? (jei jaunuoliai tik pradėjo savanorystę, galite formuluoti tokį klausimą: Ar mes irgi galime tai patirti savanoriaudami Lietuvoje? Kodėl?)

Po šios diskusijos grįžkite į bendrą ratą. Paprašykite kiekvienos savanorių grupelės trumpai pristatyti savo svarbiausius pastebėjimus. Pristatymų metu svarbu tęsti diskusiją ir skatinti savanorius kuo daugiau reflektuoti apie tai, kiek šios kelios istorijos gali iliustruoti jų pačių situacijas savanoriaujant Lietuvoje ar kaip kitaip jie mato šiuos tris tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius. Šio žingsnio pabaigoje trumpai pristatykite tarpkultūrinio mokymosi proceso kompleksiskumą (leidinio 27-40 puslapiai, galite vaizduoti vizualiai: piešti, dėlioti iš objektų ir pan.). Šio pristatymo metu akcentuokite, kas tarpkultūrinio mokymosi procese tarptautiniam savanoriui gali būti sunkiausia, ir kodėl mokymasis šiuose skirtinguose sluoksniuose savanoriams yra ypač vertingas (t. y. ko savanoriai išmoksta iš šių patirčių).

III žingsnis (iki 45 minučių):

Pakvieskite savanorius individualiai refleksijai apie jų pačių tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius savanoriaujant Lietuvoje. Skatinkite savanorius individualiai pasigilinti į savo situaciją ir užsirašyti arba kitaip pasižymėti savo pastebėjimus šiais klausimais:

- *Kaip šiuo metu atrodo mano tarpkultūrinio mokymosi sluoksniai? Kas jiems būdinga?*
- *Kokie didžiausi iššūkiai man gali kilti šiuose trijuose sluoksniuose? Kaip man juos įveikti, kad mano tarpkultūrinis mokymasis įvyktų?*
- *Ko aš noriu išmokti kiekviename sluoksnyje? Kaip man tai pasiekti?*

Priklausomai nuo turimo laiko galite prašyti savanorių pristatyti savo svarbiausius pastebėjimus bendroje grupėje arba mažose grupelėse. Prašykitė savanorių pasidalinti tik tuo, kuo jie nori pasidalinti.

Užduoties apibendrinimas ir įsivertinimas (bent 15 minučių):

Aptarkite su visa grupe šią užduotį. Galimi klausimai: Kas jus šioje užduotyje labiausiai nustebino? Ką šis užsiėmimas jums asmeniškai padėjo suprasti apie tarpkultūrinį mokymąsi? Ką jūs tikrai panaudosite savo tarptautinės savanorystės metu?

GALIMOS VARIACIJOS METODO TAIKYMUI:

Taikydami šį metodą, galite naudoti įvairias papildomas priemones, pavyzdžiui, atvirukus, mažus objektus, kuriuos surinksite, ir panašiai. Šias papildomas priemones galite naudoti prašydami savanorių susieti tam tikrą vaizdą ar objektą su konkrečiu tarpkultūrinio mokymosi sluoksniu (puikiai tinka II žingsnyje).

Taip pat galite modifikuoti galimus klausimus priklausomai nuo to, kas yra aktualu jūsų savanorių grupei.

Atlikdami šią užduotį su jaunuoliais, kurie jau kurį laiką savanoriauja Lietuvoje, galite nebenaudoti kitų savanorių patirčių, o gilintis į jūsų savanorių grupės turimą patirtį. Tokiu atveju metodą galite pradėti nuo indivi-

dualios užduoties savanoriams, kurios metu kiekvienas turi prisiminti konkretų jam/jai įvykusį momentą ir jį užsirašyti. Šios konkrečios patirtys gali būti naudojamos viso užsiėmimo metu. Teiginys, kurį galite pateikti savanoriams pirmajame žingsnyje, prašydami jų aprašyti savo patirtis:

Prisimink ryškų momentą iš savanorystės laikotarpio, kuris atsitiko tau būnant su kitų kultūrų asmenimis Lietuvoje. Detaliai aprašyk, kas jo metu įvyko: ką jautei, darei, kalbėjai, ką kalbėjo kiti ir pan. Užrašyk tik tai, kas vyko tuo konkrečiu momentu ir ką tu patyrei. Neaiškink ir neanalizuok to, kodėl tai vyko, kodėl tu taip jauteisi ar kodėl tai darė kiti. Stenkis kuo aiškiau prisiminti tik patį momentą ir kuo detaliau jį užrašyk lape.

Atkreipkite dėmesį į tai, kad jei naudosite pačių savanorių patirtis, tuomet svarbu sukurti saugią erdvę šių asmeninių patirčių analizei: pradžioje visiems savanoriams pristatykite, kad užrašytas patirtis skaitys ir kiti savanoriai grupelėse; paprašykite visų savanorių gerbti šias patirtis, t. y. nesidalinti kitų patirtimis po šios užduoties, neaptarinėti jų su kitais. Taip pat ši variacija reikalauja daugiau laiko. Tokiu atveju rekomenduoju užduočiai skirti ne mažiau 3, 5 valandas.

Šį metodą galite taikyti ir su vienu savanoriu. Galite remtis tais pačiais žingsniais, tačiau atitinkamai duokite mažiau laiko kiekvienam užduoties žingsniui atlikti.

PATARIMAI NAUDOJANTIEMS METODĄ:

Atlikdami šią užduotį su savanoriais akcentuokite tai, kad tarptautinės savanorystės metu jaunuoliai mokosi tiek per dvikultūrius, tiek per daugiakultūrius susidūrimus, kurie tarpusavyje skiriasi. Dėl esamų skirtumų savanoriui ne visada yra lengva suderinti šiuos skirtingus sluoksnius ir mokytis tiek apie save, tiek apie priimančią kultūrą, tiek apie daugiakultūrę visuomenę. Tuo pačiu šios užduoties metu nepamirškite atkreipti savanorių dėmesį ir į tai, kad tarpkultūrinis mokymasis yra orientuotas ne tik į kitas kultūras, bet ir į savąją

kultūrą (t. y. savo kultūros sluoksnius). Šis sluoksnius savanoriams pradžioje gali būti žymiai mažiau pastebimas, tačiau ne mažiau svarbus.

Užduoties pabaigoje akcentuokite, kad, priklausomai nuo realaus konteksto, tarpkultūrinio mokymosi proceso trys sluoksniai gali skirtis ir nebūtinai pasireikšti, o tarpkultūriniai išmokimai gali būti skirtingi. Rekomenduokite savanoriams toliau reflektuoti savo tarpkultūrinės patirtis šiuose skirtinguose sluoksniuose. Tai savanoriai gali daryti kartas nuo karto grįždami prie III žingsnyje individualiai užfiksuotų aspektų ir peržiūrėdami juos savarankiškai, su savo mentoriumi, su kitais savanoriais ar kitais asmenimis.

Inese

From the beginning I feel inner pressure, that I'm here, in the hosting country and I don't know anyone. I'm looking into other volunteers who are sitting silently in a cycle, are waiting when the on-arrival training will begin, and I can't throw out of my head thoughts that I need to make contact with them. "They are my colleagues and I will work together with them every day. I will live with some of them together. I have to trust them. I should relate to them and open myself. I have to make contact in this training because I don't know anyone else in Portugal". The training starts and it takes me only a few hours to begin this contact. Now I share and I talk all the time with other volunteers. "Oh, in Poland it is like this... Oh, in Hungary it is like this...". Yes, we are all the same, we are all strangers here. Yet, I feel that I'm squeezed by hosting country culture into this small group of volunteers.

David

Today, in the middle of my international volunteering, I got a letter from my organization. And in two weeks I will have my second training. So, it has been half a year as I am with other volunteers. We can tell so much about each other. I am sitting, reading the letter I've received, and I can't believe that six months are gone. I feel that I have reached the point when it is not enough to be only with other volunteers. I want something more... I want to know people who live in this country, I want to see something else. This space of volunteers is not enough for me. I just want to expand it.

Matilde

We got a task in smaller groups to find a way to protect the egg when it is falling down from the second floor. Our big group of volunteers is divided into smaller ones. I'm in a group of five people. We are all standing in a small circle and everyone begins to share ideas on how to protect the egg, but I just can't start talking... I'm not feeling comfortable when I need to speak in English with other volunteers. I don't like to hear myself talking in English language and I'm not really myself when I'm speaking in English. Suddenly one of the volunteers asks me: "What do you think?". I very slowly start to talk. I need more time to explain myself, but they do not really listen to me. I start to feel like a 'bomb'. I just can't go to volunteers as easily as I could do it with French people. I can't react how I would like. I have enthusiasm to do his task, but I can't go into it completely. I'm not myself here and I feel I'm out of this group. (Matilde)

Alex

I'm getting into the bus and need to buy a ticket. I'm going to a person who sells the tickets and trying to tell him that I want a ticket from there to there; and then bam! just a second and everyone around sees that you aren't a local. Sometimes it's kind of awkward moments as it takes a lot of time to explain to the person what actually you want and to get to the finish line. It's like you feel it doesn't work properly when you try to communicate with people. And that looking, how others are looking at you... I feel it always, always, doesn't matter where I am. It's a little bit overpressure. In the end I can laugh about it because it's funny, but during the situation, when you are stuck in the "buying" situation it can be really stressful. You have this feeling, that stuck in the situation "Ohh, damn, everyone is looking at me! I have to make a point now, I have to do right". And it is really embarrassing, that everyone looks at you. But in the end, it is something, that you realize that this pressure, that you create by yourself.

Rita

There was a moment when we didn't have the Internet in our office, so we had to go to work in a cafeteria. All the four of us, volunteers, were sitting together. I'm sitting with my laptop on my knees and we are going through the "Human library" description that was around one hundred pages long. We need to have a common decision on how we will present the "Human library" to people. We are going through the description and I keep hearing from them "No, I mean this...", "No, I mean that..." In the description we see the same words, but each of us has a different perspective. It becomes so frustrating, like bumping into the wall I want to go through. I start to look at them and think "Damn, just stop it..." But we have to go through the description again... I know that we have one goal and we have to reach it together. Now I feel really close to them, almost like sitting in one boat. They listen to me, they respect me. We are in the same boat, but still I'm from another culture. I try to relate to them, yet I can't forget that I'm from a different culture and I have a different perspective too...

Paolo

We often talk about our projects and Poland with other volunteers. I feel proud of my Polish status I managed to obtain during my volunteering time. I moved to live with Polish people. Even still I have a strong Italian accent, but I speak Polish now. I have Polish friends and feel that I'm close to Polish culture. I feel like being at home, when you are doing the common things and you don't need something more and I have people who consider me as a part of the family. "I like my project and I really like Polish people..." I say to others finally and finish talking about my project. I listen to other volunteer's experiences and have a feeling that many of them aren't as happy as I am and don't feel that good in Poland. Another volunteer from Italy starts to share his positive experience of volunteering in Africa. "Africa, Africa, Africa..." he constantly repeats. But why he doesn't want to understand Polish environment? "Am I lucky with my project?" I think. But their experiences whisper to me, that I'm more open to Polish people than they. I don't want to share with them more things. They just keep distance from Polish culture and step by step I start to keep bigger and bigger distance from them.

Marta

Today is the middle of the mid-term training. We start the day by sharing in a group circle our feelings today. I hear others share their feelings and the first thought that comes to my mind is that we all came here for the same purpose and left our cultures behind. We are staying here together for seven days. All the time I'm surrounded by the same people. I feel how we are searching for this new common way to communicate. We start to raise similar questions; we start to create very similar jokes. And right now, we are sharing very similar feelings we have here! I'm getting a bit tired, but while I'm here with other people, I must accept them. From the first moment in this training I feel that I'm leaving my culture behind and other volunteers are leaving it too. It is like being in a commune. Here we are all becoming the same and creating a new culture, EVS culture.

3

Mano tarpkultūriniai išmokimai

Kam skirtas?	Metodas skirtas padėti tarptautiniams savanoriams reflektuoti asmeninius tarpkultūrinius išmokimus.
Kokio dydžio grupė?	Šį metodą galima taikyti vienam savanoriui ir didesnei savanorių grupei. Tačiau jei šį metodą taikysite grupėje, vis tiek sudarykite sąlygas kiekvienam savanoriui reflektuoti individualiai. Vienas pagrindinių šio metodo aspektų – turėti laiko individualiai refleksijai.
Ko reikės?	<ul style="list-style-type: none">• Popieriaus lapų, bloknoto, arba užrašų knygelės• Įvairių rašymo priemonių• Lapo su nupiešta schema (galite iš anksto nupiešti ant didelio lapo) <p>Papildomai, jei yra galimybė: Refleksijų savanoris(-ė) gali atlikti naudodamas(-a) jo/jos turimas priemones, pavyzdžiui, turimą užrašų knygelę, dienoraštį.</p>
Kiek laiko užtruks?	Ne mažiau nei 2 valandas (gali trukti ilgiau, jei šį metodą taikote savanorių grupei ir po individualios refleksijos norėtumėte pakviesti savanorius tarpusavyje pasikalbėti ar pasidalinti įžvalgomis).
Kada šį metodą geriausiai taikyti?	Įsibėgėjus tarptautinei savanorystei, kadangi refleksijai svarbi įgyta jaunuolio tarpkultūrinio mokymosi patirtis. Šį metodą ypač paranku derinti su antruoju metodu (Tarpkultūrinis mokymasis – sluoksnis po sluoksnio), kadangi savanoris(-ė) jau žinos tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius. Jei derinate abu metodus, tuomet pirmiausiai reikėtų pradėti ne nuo šio, o nuo antrojo metodo.

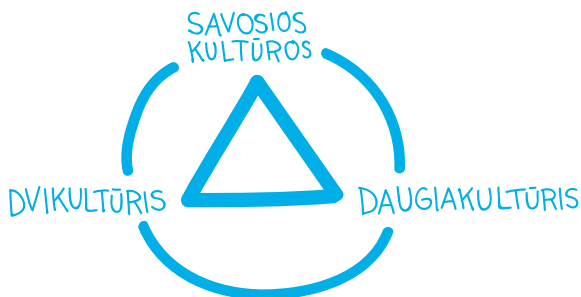
METODO EIGA

I žingsnis (iki 50 minučių):

Trumpai pristatykite šio metodo tikslą. Paprašykite savanorio(-ės) prisiminti visas konkrečias situacijas, kurios įvyko jam/jai tarptautinės savanorystės metu ir paprašykite jas užsirašyti ant lapo. Kviečiant prisiminti konkrečias situacijas, pabrėžkite savanoriui(-ei), kad kiekvienoje situacijoje svarbu prisiminti **kuo daugiau detalių**. Taip pat svarbu savanoriui(-ei) aprašyti situacijas taip, **tarsi jos vyktų „čia ir dabar“**, ir stengtis jų **neanalizuoti, t. y. atsiriboti nuo klausimų: kodėl, kaip, ką tai reiškia?** Savanoris(-ė) visas situacijas gali užsirašyti ta kalba, kuria jam/jai yra patogiausia tai daryti.

II žingsnis (iki 20 minučių):

Savanoriui(-ei) surašius visas situacijas, paaiškinkite/priminkite tarpkultūrinio mokymosi sluoksnius: **savosios kultūros – dvikultūris – daugiakultūris** (galite naudoti žemiau esančią schemą).

Pristatykite (pavyzdžiui, nupieškite ar atspausdinkite) šią schemą savanoriui (-ei) ir paprašykite jo/jos grįžti prie savo aprašytų situacijų, jas dar kartą peržiūrėti bei kiekvieną iš jų priskirti konkrečiam sluoksniui. Suskirstymą savanoris(-ė) gali atlikti ir toje pačioje schemoje, kurią pristatėte. Skatinkite sa-

vanori(-ę) neskubėti su situacijų skirstymu, duokite jam/jai pakankamai laiko permąstyti surašytas situacijas.

Po šio suskirstymo paprašykite savanorio(-ės) trumpai pasidalinti tarpkultūrinio mokymosi sluoksniais ir plačiau pakalbėkite šiais aspektais: *kokiame tarpkultūrinio mokymosi sluoksnyje įvyko daugiausiai situacijų? Ar yra tokių situacijų, kurios apima kelis sluoksnius? Kas mane labiausiai nustebino atliekant šį skirstymą?* ir panašiai. Kvieskite savanori(-ę) pasakoti tik tai, kuo jis/ji nori su jumis pasidalinti.

III žingsnis (iki 30 minučių):

Po šio pasidalinimo paprašykite savanorio(-ės) grįžti prie individualios refleksijos. Užduokite kelis klausimus ir pakvieskite savanori(-ę) j juos atsakyti raštu.

- *Kas aprašytoje situacijoje yra konkrečiai susiję su mano kultūra, lietuvių kultūra ar kitomis kultūromis?*
- *Kaip manau, kodėl tai įvyko?*
- *Koks buvo šios situacijos rezultatas? Kiek esu šiuo rezultatu patenkinta(-s)? Ką norėčiau keisti?*
- *Ką aš išmokau iš šios konkrečios situacijos: apie save, apie kitus?*

IV žingsnis (iki 20 minučių):

Po šios individualios refleksijos dalies paprašykite savanorio(-ės) trumpai pasidalinti su jumis savo turimais išmokimais ir padėkite savanoriui(-ei) pasidaryti šios refleksijos išvadas (tai svarbi patirtinio mokymosi dalis):

- Kokias išvadas šiuo metu galiu pasidaryti apie šiuos tarpkultūrinius išmokimus?
- Kokiose konkrečiose situacijose šiuos išmokimus galėsiu pritaikyti artimiausiu metu? Kur šiuos tarpkultūrinius išmokimus galiu pritaikyti toliau savanoriaudamas(-a)?

Atkreipkite savanorio(-ės) dėmesį, kad šie įvardinti išmokimai gali būti naudojami tarptautinės savanorystės pabaigoje pildant „Youthpass“ pažymėjimo kompetencijų dalį. Taip pat šio metodo pabaigoje galite pakviesti savanorį(-ę) toliau tęsti individualias refleksijas taikant tuos pačius žingsnius.

GALIMOS VARIACIJOS METODO TAIKYMUI:

Šį metodą galite įgyvendinti nebūtinai vienos dienos metu. Pavyzdžiui, pirmąjį ir trečiąjį žingsnį savanoris(-ė) gali atlikti namuose. Jei renkatės šį būdą, vis tiek būtinai sutarkite su savanoriu(-e) konkretų laiką, kada turėsite aptarimus. Jei šį metodą taikote didesnei savanorių grupei, tuomet skatinkite savanorius pasidalinti pastebėjimais ne tik su jumis, bet ir su kitais savanoriais (II ir IV žingsniai).

Šį metodą galite taikyti tam tikrais laiko intervalais visą jaunuolio tarptautinės savanorystės laikotarpį. Pavyzdžiui, kas tris mėnesius Jūs kartu su savanoriu(-e) vėl prisimenate konkrečias situacijas, jas reflektuojate ir įsivardinate išmokimus. Dėl laiko intervalų galite sutarti su pačiu(-ia) savanoriu(-e).

Įgyvendinę šį metodą jūs galite savanorį(-ę) kviešti toliau rašyti tarpkultūrinį dienoraštį. Detalų tarpkultūrinio dienoraščio metodo aprašymą galite rasti *T-Kit 4. Intercultural Learning (2018 metai, anglų kalba)*, p. 91–92.

Nuoroda į leidinį [čia](#). Jei kviesite savanorių(-ę) rašyti tarpkultūrinį dienoraštį, tuomet pradėdant šį metodą galite padovanoti jam/jai bloknotę ar užrašų knygelę.

PATARIMAI NAUDOJANTIEMS METODĄ:

Taikant šį metodą yra labai svarbu, kad jūs palydėtumėte individualią savanorio(-ės) refleksiją. Kaip parodė atliktas tyrimas, tarptautiniai savanoriai jaučia poreikį turėti šalia asmenį, kuris ne tik pasiūlytų įdomų bei įtraukiantį mokymosi procesą, bet ir palydėtų jaunuolį jam/jai reflektuojant tarpkultūrinės patirtis ir padėtų įsivardinti išmokimus. Todėl taikant šį metodą yra labai svarbūs aptarimai su jumis. Taip pat yra aktualūs jūsų pastebėjimai ir patarimai, kaip tarpkultūrinės patirtis savanoriui(-ei) toliau reflektuoti.

Individualiai refleksijai atlikti svarbu sukurti saugią erdvę ir nesukelti savanoriui(-ei) spaudimo būtinai dalintis jautriais ar sudėtingais tarpkultūriniais išgyvenimais. Todėl II ir IV žingsniuose prašykite savanorio(-ės) pasidalinti su jumis tik tuo, kuo jis/ji nori pasidalinti. Jei šį metodą taikote savanorių grupei, tuomet įvertinkite, kokį saugumo jausmą sukurs savanorių pasidalijimai bendroje grupėje, ir kokį suskirsčius savanorius poromis.

Šį metodą galite taikyti ir jaunuoliui baigiant tarptautinę savanorystę, tačiau tokiu atveju jo įgyvendinimui turite numatyti žymiai daugiau laiko. Savanoriui(-ei) šis metodas gali būti ypač vertingas iki tarptautinės savanorystės vidurio, kadangi vėliau jis/ji gali savarankiškai taikyti tuos pačius žingsnius ir reflektuoti tarpkultūrinės patirtis individualiai.

Naudingi šaltiniai:

T-Kit 4. Tarpkultūrinis mokymasis (2004). ES parengtas metodinis leidinys (išverstas į lietuvių kalbą), kuriame galite daugiau sužinoti apie kultūros koncepto specifiką bei galite rasti skirtingų tarpkultūrinio mokymosi metodų. Šie metodai ypač pravers tuo atveju, jei dirbate su didesnėmis tarptautinių savanorių grupėmis. Leidinį galite rasti interneto paieškos sistemoje įvedę pavadinimą *T-Kit 4. Tarpkultūrinis mokymasis* arba paspaudę [čia](#).

T-Kit 4. Intercultural learning (2018). Prieš kelerius metus atnaujintas *T-Kit 4. Tarpkultūrinis mokymasis* metodinis leidinys, kuriame pateikiama naujausia medžiaga, susijusi su tarpkultūriniu mokymusi. Šis metodinis leidinys skiria daug dėmesio kultūriniam susidūrimams, tarpkultūrinio mokymosi proceso kūrimui ir fasilitavimui. Taip pat jame galite rasti skirtingų tarpkultūrinio mokymosi metodų, kuriuos galite pritaikyti didesnėms savanorių grupėms. Žinoma, kai kuriuos aprašytus metodus galite modifikuoti ir vienam savanoriui. Leidinį galite rasti interneto paieškos sistemoje įvedę pavadinimą *T-Kit 4. Intercultural Learning* arba paspaudę [čia](#).

Visi skirtingi – visi lygūs (2008). Europos Tarybos užsakymu išleistas metodinis leidinys (išverstas ir į lietuvių kalbą), skirtas asmenims, dirbantiems tiek tarpkultūrinio ugdymo, tiek žmogaus teisių ugdymo temose. Metodiniame leidinyje galima rasti įvairių idėjų, išteklių, metodų ir užsiėmimų, kurie gali būti pritaikyti dirbant su tarptautiniais savanoriais. Leidinį galite rasti interneto paieškos sistemoje įvedę pavadinimą *Visi skirtingi – visi lygūs metodika* arba paspaudę [čia](#).

Naudota literatūra:

Abdallah-Preteuille, M. (2006). Interculturalism as a paradigm to think about diversity. *Journal of Intercultural Education*, 17(5), 457–483.

doi:10.1080/14675980601065764.

Council of Europe (2018). T-Kit 4. *Intercultural Learning*. Prieiga į šaltinį [čia](#).

Berger, L. P., & Luckmann, T. (1966/1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.

Dervin, F., & Korpela, M. (2013). Introduction. In M. Korpela, & F. Dervin (Eds.), *Cocoon Communities: Togetherness in 21st Century* (p. 15–36). UK: Cambridge Scholars Publishing.

Dervin, F., Leyne, H., & Trémion, V. (2015). *Making the Most of Intercultural Education*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

European Commission (2017). *Erasmus+ Programos vadovas*, 2 versija. Prieiga į šaltinį [čia](#).

European Commission (2020). *Europos solidarumo korpuso vadovas. 2020 kvietimas teikti paraiškas*. Prieiga į šaltinį [čia](#).

Fantini, A. E. (2000). *Report by the Intercultural Communicative Competence Task Force*. Brattleboro: World Learning.

Feyen, B., & Krzaklewska, E. (2013). *The ERASMUS Phenomenon – Symbol of a New European Generation?* Frankfurt Am Main: Peter Lang.

Gill, S. (2007). Overseas students' intercultural adaptation as intercultural learnings: a transformative framework. *Compare*, 37(2), 167–183.

doi:10.1080/03057920601165512.

Holmes, P., & O'Neill, G. (2012). Developing and evaluating intercultural competence: ethnographies of intercultural encounters. *International Journal of Intercultural Relations*, 36(5), 707–718.
doi:10.1016/j.ijintrel.2012.04.010.

Holmes, P., Bavieri, L., & Ganassin, S. (2015). Developing intercultural understanding for study abroad student's and teacher's perspectives on pre-departure intercultural learning. *Journal of Intercultural Education*, 26(1), 16–30.
doi:10.1080/14675986.2015.993250.

Kavolis, V. (1996). *Kultūros dirbtuvės*. Vilnius: Baltos Lankos.

King, R., Lulle, A., Moroşanu, L., & Williams, A. (2016). *International Youth Mobility and Life Transitions in Europe: Questions, Definitions, Typologies and Theoretical Approaches*. Working Paper No. 86. University of Sussex. Prieiga į šaltinį [čia](#).

Kinging, C. (2015). Student mobility and identity-related language learning. *Journal of Intercultural Education*, 26(1), 6–15.
doi:10.1080/14675986.2015.992199.

Kolb, D. (2015). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development* (2nd Ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.

Messelink, H. E., & ten Thije, J. D. (2012). Unity in super-diversity: European capacity and intercultural inquisitiveness of the Erasmus generation 2.0. *Dutch Journal of Applied Linguistics*, 1(1), 80–101.
doi:10.1075/dujal.1.1.07mes.

Messelink, H. E., Van Maele, J., & Spencer-Oatey, H. (2015). Intercultural competencies: what students in study and placement mobility should be learning. *Journal of Intercultural Education*, 26(2), 62–72.
doi:10.1080/14675986.2015.993555.

Murphy-Lejeune, E. (2002). *Student Mobility and Narrative in Europe: The New Strangers*. London: Routledge.

Nordqvist, L., & Leffler, E. (2017). Learning in non-formal education: is it “youthful” for youth in action? *International Review of Education*, 63(2), 235–256. Prieiga į šaltinį [čia](#).

Otten, H. (2003). Intercultural learning and diversity in higher education. *Journal of Studies in International Education*, 7(1), 12–26.
doi:10.1177/1028315302250177.

Otten, H. (2012). A new intercultural learning concept for the European youth sector? In Y. Ohana, & H. Otten (Eds.), *Where Do You Stand? Intercultural Learning and Political Education in Contemporary Europe* (p. 183–240). Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden.

Portera, A. (2011). Intercultural and multicultural education: epistemological and semantic aspects. In A. C. Grant, & A. Portera, *Intercultural and Multicultural Education. Enhancing Global Interconnectedness* (p. 12–32). New York, London: Routledge.

Ray Network (2016). *Erasmus+: Youth in Action EU programmes fosters key competences*. Prieiga į šaltinį [čia](#).

Shaules, J. (2007). *Deep Culture. The Hidden Challenges of Global Living*. Clevedon: Multilingual Matters.

Schutz, A. (1976) *Collected Papers II. Studies in Social Theory* (Ed. A. Brodersen). The Netherlands: Martinus Nijhoff, The Hague.

Susidūrimas. (2000). In *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, (4 leid.), p. 775. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Welsh, W. (1999). Transculturality – the puzzling form of cultures today. In M. Featherstone, & S. Lash (Eds.), *Spaces of Culture: City, Nation, World* (p. 194–213). London: Sage.

Williams, R. (1967). Culture and civilization. In P. Edwards (Ed.), *Encyclopedia of Philosophy*, Vol. 1 (p. 273–276). New York, London: Macmillan, Collier Macmillan.

Wilson, H. F. (2017). On the paradox of 'organised' encounter. *Journal of Intercultural Studies*, 38(6), 606–620.

doi:10.1080/07256868.2017.1386631.

**EUROPOS
SOLIDARUMO
KORPUSAS**

Vilnius,
2020